

**T.C.
ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

FİNANSAL KİRALAMA VE TÜRK EKONOMİSİ ÜZERİNE ETKİLERİ

Şeref ÇELİK

(Yüksek Lisans Tezi)

Danışman: Prof.Dr. Önder ÖZKAZANÇ

Eskişehir, 1997

Eskişehir, 1997

ÖZET

Bu çalışmada finansal kiralama (Leasing) ve Türkiye'de finansal kiralamayı etkileyen ekonomik etmenler incelenmiştir. Finansal kiralama yeni bir finansman sağlama türüdür. Gerek dünyada gerekse Türkiye'de çok önemli bir finansman sistemidir.

Çalışmanın birinci bölümünde finansal kiralama hakkında genel bilgilere ve kiralamanın türlerine, sürecine ve fon kaynaklarına değinilmiştir.

İkinci bölümde kiralamanın firmalar ve ülke ekonomisi açısından önemine değinilmiş, kiralamayı etkileyen olumlu ve olumsuz etkenlere yer verilmiştir.

Son bölümde dünyadaki kiralama işlemlerine kısaca değinildikten sonra Türkiye'deki kiralamaların makro ekonomik etkileri ve kiralamanın yasal durumu hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca Türkiye'de finansal kiralama firmalarının yıllar itibarı ile gelişimi ve ekonomik etkenler karşısındaki durumu ampirik olarak ortaya konulmuştur.

ABSTRACT

In this study Leasing and the economic factors that affect leasing in Turkey were focused. Leasing is a very important financing system both in Turkey and the world.

The first part of this study mentioned general information about financial leasing, types and the process of this type of leasing and the sources of the funds.

In the second part, factors that affect leasing both positively and negatively were emphasized and the importance of leasing for the firms and the economy of the country was mentioned.

In the last part, after the initial review of the leasing processes around the world, the macroeconomic effects of the leasing system and the laws about legal processes of leasing system were examined. In addition, the historical development of leasing system in Turkey and the evaluation of leasing system in terms of economic factors were stated empirically.

İÇİNDEKİLER

TABLolar DİZİNİ	IX
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL KİRALAMA HAKKINDA GENEL BİLGİLER

1.1. FİNANSAL KİRALAMANIN TANIMI	3
1.2. FİNANSAL KİRALAMANIN TARİHSEL GELİŞİMİ	4
1.3. FİNANSAL KİRALAMAYA KONU OLAN MALLAR VE HİZMETLER	6
1.3.1. Malların Kiralanması	6
1.3.1.1. Tüketim Malları Kiralaması	6
1.3.1.2. Yatırım Malları Kiralaması	6
1.3.2. Hizmetlerin Kiralanması	7
1.3.2.1. Faaliyet Kiralaması	8
1.3.2.2. Finansman Kiralaması	9
1.3.2.3. Diğer Finansal Kiralama Türleri	12
1.3.3. Yurtiçi ve Uluslararası Kiralama	15
1.3.3.1. Yurtiçi Kiralama	15
1.3.3.1.1. İthalatsız Yurtiçi Kiralama	15
1.3.3.1.2. İthalatlı Yurtiçi Kiralama	16
1.3.3.2. Uluslararası Kiralama	16
1.3.3.2.1. Gümrük Muafiyetli Uluslararası Kiralama	18

1.3.3.2.2. Gümrük Muafiyetsiz Uluslararası Kiralama . . .	19
1.4. FİNANSAL KİRALAMA SÜRECİ	19
1.5. FİNANSAL KİRALAMADA FON KAYNAKLARI	21

İKİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL KİRALAMANIN FİRMALAR VE ÜLKE EKONOMİSİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

2.1. FİNANSAL KİRALAMAYI ETKİLEYEN OLUMLU VE OLUMSUZ ETKENLER	24
2.1.1. Fayda Sağlama Psikolojisi	24
2.1.2. Teknolojik Eskime İhtimaline Karşı Tedbir	25
2.1.3. Kiracıya Finansal Kolaylık	25
2.1.4. Resmi Kuruluş Avantajları	26
2.1.5. Firma Sermayesinin Korunması	26
2.1.6. Firma Riskinin Azaltılması	26
2.1.7. Zamanlama Avantajı	27
2.1.8. Finansal Kiralamada Teminat Gösterme Zorunluluğunun Olmaması	27
2.1.9. Faiz Oranlarından Etkilenmeyen Bir Finansman Yöntemi Olması	28
2.1.10. Diğer Finansman Yöntemlerine Göre Finansal Kiralamanın Üstünlükleri	28
2.1.2. Finansal Kiralamayı Etkileyen Olumsuz Etkenler	29
2.1.2.1. Leasing Sözleşmesinde Satın Alma Hakkının Bulunmadığı Durumlar	29
2.1.2.2. Gümrük Mevzuatı İle İlgili Problemler	29
2.1.2.3. Kiracı ve Kiralayanın Sorumluluğu	30
2.1.2.4. Finansal Kiralama Şirketlerinin Karşılaştığı Sorunlar	30
2.1.2.5. Kur Riskinin Finansal Kiralama Üzerine Etkisi	32
2.2. FİNANSAL KİRALAMANIN ULUSAL EKONOMİ AÇISINDAN ÖNEMİ	34

2.2.1. Finansal Kiralamanın Ekonomik Politika Aracı Olarak Önemi . . .	34
2.2.2. Finansal Kiralamanın Ekonomik Gelişmeye Katkıları	36
2.2.2.1. Finansal Kiralamanın Finansman İhtiyacına Katkısı . . .	37
2.2.2.2. Finansal Kiralamanın Yatırımlara Katkısı	39
2.2.2.3. Finansal Kiralamanın Teknolojik Gelişime ve Yenilenmeye Katkısı	40
2.2.2.4. Finansal Kiralamanın Dış Ticaret Üzerindeki Etkisi . . .	40
2.2.2.5. Finansal Kiralamanın Diğer Etkileri	42
2.2.2.5.1. Bankacılık Sistemine Ek Finansman Sağlamak	43
2.2.2.5.2. Kamu Sektörü Etkinliğinin Azaltılmasını Sağlamak	44
2.2.2.5.3. Küçük ve Orta Ölçekli Firmaların Finansmanına Katkısı	45
2.3. FİNANSAL KİRALAMA SÖZLEŞMELERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	46
2.3.1. Finansal Kiralama Sözleşmelerinde Yatırım, Finansman ve Kiralama Nakit Akışı İlişkisi	46
2.3.1.1. Yatırım ve Finansman ilişkisi	47
2.3.1.2. Yatırım ve Kiralama İlişkisi	48
2.3.1.3. Kiralamada Nakit Akışı	50

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE FİNANSAL KİRALAMA VE BİR EKONOMETRİK ANALİZ

3.1. DÜNYA'DA FİNANSAL KİRALAMA	53
3.2. TÜRKİYE'DE FİNANSAL KİRALAMA SEKTÖRÜ	56
3.5. TÜRKİYE'DE FİNANSAL KİRALAMANIN YASAL ÇERÇEVESİ VE TEŞVİK DÜZENLEMELERİ	62
3.5.1. Türkiye'de Finansal Kiralama Kanunu	62
3.5.2. Kiralama İşlemlerinde Süre ve Sınırların Düzenlemesi	66
3.5.3. Teşvik ve Gümrüğe İlişkin Düzenlemeler	67

3.5.3.1. Teşvik Düzenlemeleri	67
3.5.3.2. Gümrük Düzenlemeleri	69
3.5.4. Vergi, Resim ve Harç İstisnası	70
3.5.5. Katma Değer Vergisi	70
3.6. TÜRKİYE'DE 1992-1996 YILLARI ARASINDA İ.M.K.BORSASINDA KAYITLI LEASING FİRMALARININ NET SATIŞLARINI ETKİLEYEN DEĞİŞKENLERİN EKONOMETRİK ANALİZİ	72
3.6.1. Ekonomik Modelde Kullanılan Değişkenler	72
3.6.2. Modelin Ekonometrik Açından Yorumlanması	75
SONUÇ	78
KAYNAKÇA	83
EKLER	88

TABLÖLAR DİZİNİ

<u>Tablo No</u>	<u>Adı</u>	<u>Sayfa</u>
1	Toplam Sabit Sermaye Yatırımların içindeki Yurtiçi Finansal Kiralama İşlem Tutarlarının % payları	39
2	Bazı Gelişmekte Olan Ülkelerde Kiralama Sektörüne Ait Kuruluş Bilgileri	55
3	Finansal Kiralama Firmalarının Ortaklık Yapılarına Göre Dağılımları . . .	61

GİRİŞ

Finansal kiralama veya leasing, yatırımlar için gerekli finansal kaynakların kıtlığı sonucu ortaya çıkmış bir sistemdir. Kiralama ile kira ödemeleri kiracı firmanın nakit akışına paralel olarak belirlenebildiğinden, genel ekonomik faaliyetin ve sermaye yatırımlarının artışı sağlanmış olmaktadır.

Büyüyen finansal pazarlardan daha büyük oranlarda pay almak için yoğun bir rekabet ortamına giren bankalar ve diğer finans kuruluşları, finansman olanaklarına gereksinim duyan müşterileri genişletmek ve yeni finansman teknikleri aramak zorunda kalmışlardır. İşte bu gelişmelerin sonucunda, "mülkiyet" yerine "kullanım olanağı"na önem veren finansal kiralamaya olan ilgi son yıllarda gittikçe artmış ve bugün artık leasing kuruluşları liberal ekonomiye sahip ülkelerde mali sistemin ayrılmaz birer parçası olmuşlardır.

Türk ekonomisi ve bankacılığı, 1980'li yıllara kadar bu gelişmelerin büyük ölçüde dışında kalmıştır. Ancak 24 Ocak 1980'de uygulanmaya başlanan ekonomik program çerçevesinde, ekonominin dışa açılmasına ağırlık veren politikaların uygulamaya konması, yatırımcıları teknolojik gelişmelere süratle ayak uydurmak zorunda bırakırken, özellikle iç tasarrufun yatırımları besleyecek güçte olmaması, firmaların finansman ihtiyaçlarını klasik yöntemlerle sağlama olanağını ortadan kaldırmıştır. Bunun üzerine yatırımcılar zorunlu olarak yabancı ülkelerde uygulanan finansman türlerine ilgi duymaya başlamışlardır. Öte yandan yerli bankalar ve diğer finans kuruluşları Türkiye ile giderek daha fazla ilgilenen ve çok sayıda şube ve temsilcilikler açarak yeni finansman tekniklerini

beraberlerinde getiren yabancı finans kuruluşları ile rekabet edebilmek için müşterilerine yeni finansal hizmetler sunmak zorunluluğunu duymuşlardır. Nihayet bu gelişmeler sonucunda, yasa koyucu 10.06.1985 tarihinde kabul edilen ve 28.06.1985 tarihinde 18795 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 3226 sayılı Finansal Kiralama Kanunu ile leasing sisteminin en yaygın uygulamaya sahip çeşidi olan finansal kiralama ilişkisini düzenlemiştir.

Çalışmamızın konusu, ülkemiz için çok yeni olan ama kısa süre içerisinde büyük gelişme gösteren finansal kiralamanın, gelişimi, günümüzdeki yapısı ve ekonomik etkenler karşısındaki durumunun incelenmesidir.

BİRİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL KİRALAMA HAKKINDA GENEL BİLGİLER

1. 1. FİNANSAL KİRALAMANIN TANIMI

Yaklaşık 10 yıldan beri ülkemizde uygulanmakta olan Finansal Kiralama, tüm dünyada Leasing olarak bilinen bir finansman türüdür. Leasing kelimesinin türkçe karşılığı olan "Kiralama" bu finansman yöntemini açıklamaya yeterli değildir. Çünkü, leasing, günümüzde kira veya ürün kiralamasından çok farklı bir anlamda kullanılmaktadır. Bu nedenle, Avrupa ülkelerinin bir çoğu kendi diline has bir karşılık bulma yerine "leasing" kelimesini kullanmayı tercih etmektedirler.⁽¹⁾ Ancak uluslararası literatürde leasing işlemlerinin yasal, mali, ekonomik, pazarlama özellikleri dikkate alınarak çeşitli leasing tanımlamaları yapılmaktadır. Pek çok ülkede bir yatırım yöntemi olarak uygulanan leasing şu şekilde tanımlanabilir: Genel olarak kiralama kavramı, mal sahibinin aralarındaki bir sözleşme ile, mülkiyet hakkı saklı kalmak kaydıyla malını bir menfaat karşılığı diğer bir kişiye devretmesini ifade etmektedir. Bu tanımdan hareketle, yatırım ve finansman sağlamaya yönelik kiralama (leasing), yatırım ve finansman amacıyla kiralamaya konu olan bir makine ve teçhizatın sahibi (lessor) tarafından bir edim karşılığı kullanma hakkını kiracıya (lessee) devrini öngören bir sözleşme olduğu söylenebilir.⁽²⁾ Tanımdan da anlaşılacağı gibi leasing işleminde, yatırımı yapan Firma (kiracı), kiralama yapan kurum

(1) Ünal TEKİNALP, "Hukuki Yönden Finansal Kiralama", Türkiye Sınai Kalkınma Bankası Finansal Kiralama Semineri, 5-6 Aralık 1989, s. 1.

(2) Tom CLARK, **Leasing Finance**, Euromoney Publication, London: 1985, s. 51.

(Leasing Firması) ve ihtiyaç duyulan makina, alet veya teknolojiyi üreten Firma (satıcı) olmak üzere üç firma veya kurum yer almaktadır.

Leasing firmaları, çeşitli varlıkların kiralanmasında aracılık eden uzmanlaşmış mali kuruluşlar olabildiği gibi bir mal üzerinde yoğunlaşan ve genellikle üretici firmanın uzantısı olarak faaliyet gösteren kuruluşlar da olabilmektedir. Temel fonksiyonları orta ve uzun vadeli finansman sağlamak olan bu kuruluşların kullandıkları kaynaklar, öz kaynaklarından, bankalardan sağlanan kaynaklardan, çeşitli dış kaynaklar ile sermaye piyasasından sağlanan kaynaklardan oluşmaktadır.⁽³⁾

1. 2. FİNANSAL KİRALAMANIN TARİHSEL GELİŞİMİ

Finansal Kiralama uygulamasının temelini Adam SMITH'in 18. yüzyılın sonlarında ortaya koyduğu, sermaye birikimi kaynağının üretim araçlarının mülkiyeti değil, işletmecisi olduğu yönündeki görüşlerinin oluşturduğu kabul edilmektedir. Yatırımların kiralama yoluyla finansmanına ilk kez 1930'lu yıllarda ABD'de yaşanan ekonomik kriz sonrasında yaşanan finansal darboğazların aşılması için başvurulmuş, İkinci Dünya Savaşını izleyen yıllardaki teknolojik gelişmeler ve bu gelişmelerin firmalarca izlenme yoğunluğu "leasing" işlemlerinin bu ülkede büyük boyutlara ulaşmasını sağlamıştır. Leasing ilk önemli gelişmesini 1950'lerde ABD'de göstermiş, bu yıla kadar büyük şirketlerin yaptıkları taşıma araçları kiralaması faaliyeti ile sınırlı olan sözkonusu piyasa, aynı yıl kurulan bir Leasing Şirketi'nin her türlü makina ve teçhizatın kiralamasını yapmaya başlamasıyla genişlemiş ve hızla büyümeye başlamıştır. Leasing'in ABD'de gösterdiği bu gelişiminin temelinde, o dönemde bu ülkede varolan yatırılabılır sermaye fazlası bulunmaktadır. Ayrıca yine o dönemde ABD'de orta vadeli kredilerin yeterince gelişmemiş olması, "azalan amortisman" yönteminin uygulanmaması ve sanayicilerin teknolojik gelişmelere

(3) Seyhan ÜMİT - M. Erol AYDIN, "Finansal Kiralama (Leasing)", Türkiye Kalkınma Bankası Yayını, S.36 Mart 1991, s. 44.

ayak uydurma zorunda oluşları, Leasing'in bu ülkedeki gelişimini hızlandıran faktörler olmuştur.⁽⁴⁾

Üretici firmaların pazar alanını genişleterek bir finansal ürün olarak ortaya çıkan ve bu firmaların birer uzantısı gibi çalışan leasing firmaları, daha sonra profesyonel leasing firmalarına dönüşerek, her türlü makine ve teçhizat kiralamaya başlamışlardır.

1960'lı yıllarda İngiltere'ye oradan da Avrupa ülkelerine yayılan bu sistem, 1970 sonrasında yaşanan ve dünya ekonomisini sarsan petrol şoku ile birlikte ortaya çıkan enflasyon sonucunda izlenen antiinflasyonist politikalar, çoğu firmalarının, uygun koşullarda kredi temin olanaklarını ortadan kaldırmış; özellikle gelişmekte olan ülkelerde iç tasarrufların yatırımları besleyecek güçte olmaması ve firmaların fon ihtiyaçlarının ülke içi finansman sisteminden yeterince karşılanmaması, birçok firmayı finansman darboğazı ile karşı karşıya bırakmıştır.

Tüm bu olumsuz gelişmeler, firmaları, finansman sorunlarını çözmekte etkili olan "leasing" sistemine yöneltmiştir.

Çağdaş anlamdaki ilk kiralama firması olan "United States Leasing Corporation" 1952 yılında kurulmuş, aynı firma daha sonra Kanada'da "Canada Dominion Leasing Corporation", 1960'da ise İngiltere'de bir İngiliz finansman firması ile beraber "Mercantile Leasing Company" firmalarını iştirak yoluyla kurmuştur. 1960'ların başında Avustralya'da, 1961'de Fransa ve İtalya'da, 1962'de ise Almanya'da ilk kiralama firmaları kurulmuştur. 1963 yılında ilk Japon Kiralama Firması olan "Orient Leasing Company" kurulmuştur. Leasing işlemleri 1973 petrol şokunun yatırımlar üzerinde olumsuz etkisi nedeniyle yavaşlamış, 1980'li yıllarda uluslararası pazarlara girmek için önemli bir araç olmuş, izleyen yıllarda kiralamadaki vergi avantajları gibi teşviklerin kısıtlanmasıyla bir

(4) Niyazi ERDOĞAN, **Uluslararası İşletmelerde Mali Risk Yönetimi ve Çağdaş Finansman Teknikleri**, Mü-Ka Matbaacılık Ltd.Şti. İstanbul 1993, s. 194.

yavaşlama meydana gelmesine karşın, daha önce de belirttiğimiz gibi yatırımcıya yatırımları için özkaynak ayırmasını ve bu nedenle de firmayı daha likit hale getiren bu sisteme talep devam etmiştir. Bazı ülkelerde bu sistem aracılığıyla sağlanan varlıklar sabit varlık yatırımları içinde çok önemli tutarlara ulaşmaktadır. Bu tutarların oran olarak, 1993 yılında ABD’de %35, İngiltere’de %28, Fransa’da %25, Japonya’da %5, Almanya’da %5, İsviçre’de %3 olduğu görülmüştür.⁽⁵⁾

1. 3. FİNANSAL KİRALAMAYA KONU OLAN MALLAR VE HİZMETLER

1. 3. 1. Malların Kiralanması

Hemen hemen her türlü mal finansal kiralamaya konu olmaktadır. Önceleri, kira konusuna yalnızca taşınmaz mallar girerken, daha sonra, tüketim ve yatırım malları eklenmiş, hatta peştemaliye, marka, patent gibi maddi olmayan değerler de uzun vadeli kiralamaların konusunu oluşturmuştur.

Şimdi mallar açısından finansal kiralamayı inceleyelim,

1. 3. 1. 1. Tüketim Malları Kiralaması

Bir yıldan az olmayan sürelerle, otomobil ve televizyon kiralaması, tüketim malları kiralamasına örnek olarak verilebilir.

1. 3. 1. 2. Yatırım Malları Kiralaması

Yatırım malları kiralaması, teçhizat kiralamasını kapsar. Yatırım malları kiralaması kendi içinde ikiye ayrılabilir.

⁽⁵⁾ ERDOĞAN, s. 195.

- Taşınır ve taşınmaz sabit malların kiralanması

Ülkemizdeki finansal kiralama firmalarının verilerine göre, finansal kiralamaya konu olan mallar şunlardır:

- Tekstil makinaları ve tezgahları,
- Bilgisayarlar ve yüksek kapasiteli bilgi işlem üniteleri,
- Uçaklar, helikopterler,
- Matbaa makineleri,
- Sanayi kalıpları,
- Tıbbi cihazlar,
- Kuru yük gemileri, tanker, ro-ro ve diğer deniz taşıtları,
- Santraller ve haberleşme araçları,
- Elektronik şans makinaları,
- Otobüsler,
- Tezgahlar, makinalar,
- Komple fabrikalar,
- Firmalar için otomobiller,
- İnşaat makinaları, vinçler, her türlü taşıt araçları,
- Komple hastane, otel ve büro donanımları,
- Enerji Tesisleri,
- İhracata yönelik komple üretim bantları.
- Gayrimenkuller,

1. 3. 2. Hizmetlerin Kiralanması

Finansal kiralama işlemleri, çeşitli ölçütlere göre sınıflandırılabilir. En sık rastlanan sınıflama, finansal kurumların fonksiyonları açısından yapılmaktadır. Buna göre kiralama, faaliyet kiralaması, finansman kiralaması, işlemin finansmanına yapılan katkı oranı, vade

gibi çeşitli ölçülere göre sınıflandırılabilir. Başka bir ifadeyle, kiracının ve kiraya verenin ihtiyaçlarına ve kiralanan varlığın özelliklerine göre, farklı koşullar içeren kiralama sözleşmeleri düzenlemek mümkündür. Bu nedenle, kiralama ile ilgili terim birliği sağlanamamıştır. Bazı kiralama firmalarının kendilerine özel kavramları bile vardır.⁽⁶⁾ Bu nedenle, bu çalışmada anlaşılan ve çok sık kullanılan belli başlı kiralama türleri üzerinde durulacaktır.

1. 3. 2. 1. Faaliyet Kiralaması

Yabancı kaynaklarda “operating leasing” olarak ifade edilen bu tür kiralama için, Türkçe literatürde çeşitli karşılıklar kullanılmaktadır. Bu kavramlara örnek olarak; firma kiralaması, işlemsel kiralama, servis kiralaması, faaliyet kiralaması adıda verilebilir. Faaliyet Kiralaması, işletmenin faaliyetleri ile ilgili ihtiyaç duyduğu varlıklar için bir finansman imkanı sağladığı gibi, kiralanan varlıkla ilgili bir takım servis ve kolaylıklardan yararlanmayı da birlikte sağlayan bir kiralama türüdür.

Faaliyet kiralaması, kısa süreli ve tüketim mallarına yönelik bir kiralamadır. Bu tür kiralamada, kiracı, önceden haber vermek şartıyla, sözleşmeyi süresi dolmadığı halde feshedebilmektedir. Leasing firması ise, belirlenen süre sonunda malı hurda değerinin üzerinde bir fiyata ikincil piyasada satabilir veya kiralayabilir. Faaliyet kiralamasında, kiracıya dört yıldan daha kısa sürelerde sözleşme yapma hakkı tanınmaktadır. Ancak bu durum, finansal kiralama kanunumuzun “4 yılın altında sözleşme yapılamayacağı” hükmüyle çelişmektedir.

Öte yandan finansal kiralama kanunumuzda, bazı sektörler için 2 yıllık sözleşme yapabilme hakkının tanınması, faaliyet kiralaması için uzun bir süredir. Faaliyet kiralamasında bakım, onarım, servis, uzman personel yetiştirme, kurs verme gibi gider ve hizmetler, genellikle kiralayan kuruluş tarafından sağlanmaktadır.

(6) Senan UYANIK, **Proje Finansmanında Finansal Kiralamanın Rolü**, TOBB Yayınları, Ankara 1990, s. 9.

Faaliyet kiralamaları, genellikle malların üreticisi veya satıcısı ile kiracı arasında doğrudan yapılmaktadır. Bu nedenle faaliyet kiralaması, finansman yöntemi olması yanında, aynı zamanda satıcı açısından bir pazarlama yöntemidir. Çünkü, kiralayan kuruluşlar, bu şekilde satışlarını artırma imkanını bulmaktadır. Faaliyet kiralamasına konu olan mallar, genellikle, teknolojik gelişmeye duyarlı, bakım ve onarıma ihtiyaç gösteren mallardır. Örneğin; bilgisayarlar, büro araç ve gereçleri, taşıt araçları, telefon, tv., vb. gibi. Böylece firmalar, istedikleri malları kiralayarak, teknolojik eskime ve demode olma riskini kiralayan işletmelere yüklemektedirler. Sonuçta, gelişen teknolojinin yakından izlenmesi ve rekabet gücünün artırılması olanağı doğmaktadır. Buna karşılık, kiralayan kuruluşlar, kira bedelini yüksek tutarak, bu olumsuz durumdan daha az etkilenmeye çalışmaktadırlar. Ayrıca kiracı, kârını artırmak için, malını birkaç kez kiraya verebilmektedir.⁽⁷⁾

Bu yöntemin uygulanabilmesi için, faaliyet kiralamasının ikincil pazarı gelişmiş ürünlerde ve iş makinelerinde uygulanmasında yarar vardır. Faaliyet kiralamasında, Leasing firmaları ihtiyaç duyulan malları depolamak zorundadırlar.

Türkiye’de leasing, genellikle finansman sağlama amacına yöneliktir. Oysa faaliyet kiralamasında, uzmanlaşma, örgütlenme, mevzuat açısından iyi işleyen bir alt yapı gerektirmektedir. Bu nedenle, ülkemizde faaliyet kiralamasının gelişme şansı zayıf bir olasılıktır.⁽⁸⁾

1.3.2.2. Finansman Kiralaması

Finansman kiralaması, finansal kiralama türleri içinde en etkin ve en yaygın olanıdır. Tümüyle bir finansman yöntemi olan ve diğer fon kaynakları ile karşılaştırılabilen finansman kiralamasını diğer kiralamalardan ayırmak için şu şekilde tanımlamak

(7) İGEME, "Finansal Kiralama", İhracat Bülteni, S. 37, 20 Eylül 1985, s. 5.

(8) UYANIK, s. 79.

mümkündür. Finansman kiralaması kiraya verenin, kiralanan mala ait, bütün risk ve menfaatlerini aynen malikmişcesine kiracıya devrettiği bir kiralama şeklidir.⁽⁹⁾

Amerikan Finansal Muhasebe Standartları Heyeti ve Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi (IASB), bir kiralama anlaşmasının finansman kiralaması sayılabilmesi için aşağıdaki dört ölçütten en az birinin varlığını şart koşmaktadır.

- a) Kira süresi sonunda, malın mülkiyetinin kiracıya devrinin öngörülmesi,
- b) Anlaşmanın kiracıya, kira süresi sonunda, malı o tarihteki beklenen piyasa fiyatının altında bir değerden satın alma hakkını vermesi.
- c) Kira süresinin, varlığın tahmini ekonomik ömrünün en az %75'ine eşit olması.
- d) Kira ödemeleri toplamının, kira süresinin başlangıcındaki bugünkü değerinin, malın piyasa değerinin en az %90'ına eşit olmasıdır.⁽¹⁰⁾

Son yıllarda ülkemizde de, orta ve uzun vadeli fonlardaki darboğazı aşmaya yönelik araçlardan biri olan finansal kiralama uygulamaları başlamış, 28 Haziran 1985 tarih 18795 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 3226 sayılı Finansal Kiralama Kanunu ile bu işlemler yasal çerçeveye kavuşmuştur. Finansal Kiralama Kanunu'nun 4.maddesi finansal kiralama sözleşmesinin tanımını vermektedir. Bu hükme göre "Sözleşme, kiralayan kiracının talebi ve seçimi üzerine üçüncü kişiden satın aldığı veya başka surette temin ettiği bir malın kullanım hakkını her türlü faydayı sağlamak üzere ve belli bir süre feshedilmemek şartıyla kira bedeli karşılığında kiracıya bırakmasını öngören bir sözleşmedir". Bu tanım, bir yandan üçlü taraf sistemini, öte yandan da Finansal Leasing'in belli temel özelliklerini içermektedir. Üçlü taraf sisteminde Leasing işlemine yatırımcı, leasing şirketi ve yapımçı veya satıcı olmak üzere üç kişi katılmaktadır.⁽¹¹⁾

(9) Güneş GÜNTER, "Finansman Tekniği Olarak Kiralama", Türkiye Sınai Kalkınma Bankası Finansal Kiralama Semineri, 5-6 Aralık 1985, s. 1.

(10) Ali CEYLAN, **Finansal Teknikler**, 2B. Ekin Kitabevi, İstanbul 1995, s. 10.

(11) ERDOĞAN, s. 197.

Finansman kiralama işlemi, kiracının, kiralamak istediği malı, mevcutsa, leasing firmasının makine teçhizat parkından seçmesi veya piyasadan seçerek leasing firmasına kendisine kiralaması için satın aldırmasıyla başlar. Daha sonra, kiracı ve leasing firması arasında yapılan sözleşme ile, malın yıllık kira bedeli, kira süresi gibi konular belirlenir. Burada, leasing işleminde yer alan taraflar, leasing firması ile kiracı firmadır. Taraflar arasında yapılan anlaşmaya göre, malın mülkiyeti leasing firmasında kalmakla beraber, kullanım hakkı kiracıya aittir. Kira döneminin sonunda malın ekonomik ömrü tamamen bitmişse mal, genellikle önceden tesbit edilen bir ödeme karşılığında kiracı firmaya devredilmektedir. Malın kalan değerinin büyük olması halinde, leasing firması sözkonusu varlığı yeniden kiralayarak, işletebilmekte veya satışa çıkarabilmektedir.

Finansal kiralamada, leasing kuruluşu, bakım ve onarım ile ilgili herhangi bir sorumluluk taşımadığı için, malın tesliminden sonra çıkabilecek her türlü hasar, kiracı firmaya ait olmaktadır.

Öte yandan kiracı firma, teslim sırasında, malın muayene ve kontrolünü yaptırmakta, malda bozukluk, eksiklik veya arıza çıkması halinde bu problemleri leasing firması ile çözmektedir. Ayrıca, kiralanan makine ve teçhizatın montajı, yerinin değiştirilmesi ve işletilmesi de kiracı firmanın sorumluluğundadır.

Mal ile ilgili olarak, mülkiyet hakkı dışındaki tüm hak ve sorumlulukların kiracıda olması nedeniyle, malın uygun olmayan koşullarda işletilmesinden doğan zararların giderilmesi de kiracıya aittir. Dolayısıyla, sözleşme bittikten sonra leasing konusu olan varlık geri verilirken, mal üzerinde uygun olmayan koşullarda kullanılmaktan doğan bir hasar tespit edildiği takdirde, kiracı firma, bu zararı gidermek zorunda kalabilir.⁽¹²⁾

(12) Nazlı ARIKEL, "Finansal Kiralama Kanununun Uygulaması ve Sorunları", İTO, Finansal Kiralama Semineri, 1986, s. 2.

1. 3. 2. 3. Diğer Finansal Kiralama Türleri

Yukarıda açıkladığımız finansal kiralama türleri dışındaki kiralamalar şunlardır.

- **Doğrudan Kiralama:** Doğrudan kiralamada, bir imalatçı veya satıcı, araya bir başka kişi veya kuruluşu koymadan kiralama işlemini bizzat gerçekleştirir.

- **Dolaylı Kiralama:** Dolaylı kiralamada taraflar üçe çıkmaktadır. İmalatçının ürettiği mal, bir kiralama firması tarafından satın alınır. Söz konusu mal, bir kiralama sözleşmesi ile kiracıya devredilir. Burada, araya kiralama firmasının girmesi finansman kolaylığı sağlamak amacına yöneliktir.

- **Brüt Kiralama:** Kiralama giderlerinin karşılanması açısından yapılan bu ayrıma göre, kiralanan varlığın, bakım, onarım ve benzeri masrafları ile vergi, resim ve harçlarının leasing kuruluşu tarafından ödenmesi brüt kiralama olarak ifade edilmektedir.

- **Net Kiralama:** Kiralanan varlığın, kullanımı ile ilgili tüm giderler, kiracıya ait ise ve kira bedelleri içinde, varlığın bakım giderleri bulunmuyorsa, bu tür kiralamalar net kiralama olarak ifade edilir.⁽¹³⁾

- **Tam Ödemeli Kiralama:** Kiralama firmasının, kiracı ile yaptığı sözleşme gereğince, yapılacak kira ödemelerinin sadece kiralamaya konu olan malın alınması için yapılmış olan yatırım ve harcamaları değil, bu fonun alternatif getirisini de ifade etmesi halinde yapılan kiralamaya tam ödemeli kiralama denir.

- **Tam Ödemesiz Kiralama:** Kira sözleşmesinin iptal edilmeyen dönemi içindeki kira bedelleri toplamının, kiralanan varlığın kiraya verene maliyetini karşılayamadığı kiralama, tam ödemesiz kiralama dır.

(13) UYANIK, s. 9.

- **Kaldıraçlı Kiralama:** Kaldıraçlı kiralama, dolaylı veya kredili kiralama olarak da ifade edilir. Bu tür kiralama, özellikle büyük finansal harcamalar gerektiren yatırımlarda, kiralanacak malın leasing kuruluşu tarafından satın alınması için gereken fonun, önemli bir bölümünün kredi kurumundan sağlanmasıdır. Bu tür işlemlerde, kiralama firmasının yaptığı finansman ise, genellikle yatırım tutarının %20 -40'ı arasında değişmektedir.

- **Satış ve Geri Kiralama:** Satış ve geri kiralama türü bir işlemde ise kiracı, maliki bulunduğu bir yatırım malını, leasing şirketine bir leasing sözleşmesi altında geri kiralamaktadır. Böylece bu tür bir işlemde kiracı aynı zamanda satıcı rolünü de üstlenmekte ve malını leasing şirketine satarak bedelini tahsil etmektedir. Bu tür bir işlemin ana amacı kiracı şirketin ihtiyaç duyduğu işletme sermayesi türünde bir nakit ihtiyacını, bankalardan kredi kullanmak yerine elindeki demirbaş niteliğindeki bir malı satarak temin etmesidir. Banka kredisi yerine bu yöntemin kullanılması kiracı açısından teminat, esneklik, pratiklik ve maliyet ucuzluğu gibi nedenlere bağlı olarak tercih nedeni olabilmektedir. Böylece, işlemin başlangıcında esasen kiracı şirketin mülkiyetinde bulunan yatırım malının bu defa finansal kiralama sözleşmesi kapsamında kiracı tarafından kullanılması, kiracı firmanın faaliyetini kesintiye uğratmadan sürdürmesine imkan sağlamaktadır.

Leasing işlemleri ile ilgili sürekliliğin sağlanması için kiracı tarafından kullanılan ancak mülkiyeti leasing şirketinde bulunan malı kirala ve kiracı açısından her türlü icra takip işlemlerinden muaf tutularak koruma altına alınmış bulunmaktadır. Bu konu, tüm leasing türlerinde kiralanmış mallar için ortak bir özellik niteliğindedir. Öte yandan, zaman zaman bazı firmaların maruz kaldıkları icra takiplerinden kendilerini kurtarmak için bu yöntemi denemeye teşebbüs ettikleri görülmüştür. İcra takibine uğrayan bazı kişiler, leasing konusu malın, kanuna göre icra takibi dışında bırakılması özelliğinden yararlanabilmek için firma, bünyesinde bulunan malları bir leasing firmasına satın geri kiralamak suretiyle malın takip dışında kalacağını düşünmektedirler.

Ancak, leasing firmaları satış ve geri kiralama işlemi sözkonusu olduğunda, gerek kredi tutarını ve gerekse ihtiyaç nedenlerini çok detaylı bir şekilde incelemekte ve bu tür işlemler üzerinde hassasiyetle durarak risk almamaktadırlar. Herhangi bir şekilde satış ve geri kiralama işleminin böyle bir amaç için yapıldığı düşünülse dahi yapılan işlemin hukuki yönden irdelenmesi ve kötü niyetin saptanması halinde genel hukuki prosedürler çerçevesinde gerekli düzeltmelerin yapılması ve hatta böyle bir işlemin yok sayılması mümkün bulunmaktadır.⁽¹⁴⁾

- **Satışa Yardımcı Kiralama:** Satıcı, peşin ve vadeli satış önerilerinin yanısıra, leasing şirketlerinin kendisine vermiş olduğu kiralama opsiyonunu da müşterisine sunabilir. Eğer yatırımcı kiralamayı tercih ederse, leasing firmasına başvurur. Bu durumda, leasing firması, malı satıcıdan satın alır ve yatırımcıya kiralar. Diğer işlemler yurtiçi ya da uluslararası kiralamada olduğu gibidir.

- **Vergi Kiralamaları:** Vergi kiralamaları, vergi kanunları ve işletmelerin vergi tasarrufu olanakları dikkate alınarak hazırlanan, finansal kiralama sözleşmeleridir.

- **Kapalı Uçlu Kiralama:** Kiralama dönemi sonunda kiralanan yatırımın kiraya verene devredildiği, hurda değerle ilgili tüm risklerin kiraya verene ait olduğu ve kiracının yatırıma sahip olmasının mümkün bulunmadığı kiralamadır.

- **Açık Uçlu Kiralama:** Önceden bilinen bazı koşullara uyulması halinde, kiralanan varlığın mülkiyetinin kiracıya geçtiği kiralamadır.⁽¹⁵⁾

(14) "Finansal Kiralamada Satış ve Geri Kiralama Uygulaması", Finans Kulüp (Dünya Gazetesi) Y.2, S.20. 5 Eylül 1997, s.1.

(15) "Finansal Kiralama", Ekonomik Trend Dergisi Y. 4, S. 4, Ocak 1996, s. 42-43.

1. 3. 3. Yurtiçi ve Uluslararası Kiralama

Finansal kiralama genel olarak, yurtiçi kiralama ve uluslararası kiralama olmak üzere ikiye ayrılır. Kiralamanın yurtiçi ya da uluslararası olması, kiralanan malın ithal edilip edilmediğine göre değil, sözleşmeye taraf olanların yurtiçinde olup olmadığına bağlıdır. Başka bir deyişle, bir mal yurtiçinde faaliyet gösteren leasing firması tarafından kiralanıyorsa, bu mal ister Türkiye’de üretilmiş, isterse ithal edilmiş olsun, bir yurtiçi kiralama değildir. Öte yandan, eğer kiralayan firma, yurtdışında faaliyet gösteriyorsa ve Türkiye’deki bir leasing firması, kiralama işleminde aracılık yapıyorsa uluslararası kiralamadan sözedilir.⁽¹⁶⁾

1. 3. 3. 1. Yurtiçi Kiralama

Yurtiçi kiralama, kiralanan malın ithal edilmiş olup olmadığına bağlı olarak iki şekilde görülür.⁽¹⁷⁾

1. 3. 3. 1. 1. İthalatsız Yurtiçi Kiralama

Yurtiçi kiralamanın bu türünde taraflar;

- a) Yatırımcı,**
- b) Leasing Kuruluşu,**
- c) Türkiye’de faaliyet gösteren satıcı,**
- d) Leasing kuruluşunun öngördüğü durumlarda bir teminat kurumudur.**

Teminat, leasing kuruluşunun yatırımcının mali durumunu incelemesi sonucunda hiç gerekli görülmez. Bazen, yatırımın sadece belirli bir bölümü için teminat istenebilir.

⁽¹⁶⁾ CEYLAN, s. 60.

⁽¹⁷⁾ “Finansal Kiralama (Leasing)”, İktisat Bankası Yayınları, Şubat 1986, s. 4.

Yatırımcı, mala sahip olmak isterse, leasing firmasına daha önce kararlaştırılan bir ödeme yapar ve malın mülkiyetine sahip olur. Bu ödeme, istenirse sembolik bir ödeme de olabilir.

1. 3. 3. 1. 2. İthalatlı Yurtiçi Kiralama

Bu leasing yöntemi de, esas itibari ile önceki yöneme benzemektedir. En önemli fark, malı sağlayan "satıcı"nın yurtdışında olmasıdır. Eğer "yatırımcı"nın teşvik belgesinde Gümrük Muafiyeti ve Yatırım İndirimi varsa, leasing firması ve yatırımcı, Hazine Müsteşarlığı'na başvurarak, bu belgenin leasing firmasına devredilmesini sağlar. Leasing firması, bu belgeyi malın gümrükten çekilmesinde kullanır ve yatırım indirimi yoluyla sağladığı avantajı daha düşük kira ödemeleri şeklinde yatırımcıya yansıtır. Yatırımcı, kira ödemelerini leasing firmasına TL.sı şeklinde yapar.

Eğer yatırımcı kiraladığı mala sahip olmak isterse, kiralama firmasına önceden kararlaştırılan ödemeyi yapar ve malın mülkiyetine sahip olur.

1. 3. 3. 2. Uluslararası Kiralama

Dünya bir bütün olarak finansal kiralama pazarıdır. Bu pazarda, farklı firmaların kiracı ve kiraya veren olarak bir araya gelip anlaşmaları sonucunda imzalanan finansal kiralama sözleşmelerinde, taraflar aynı ülkeden olabilecekleri gibi farklı ülkelerden de olabilirler.⁽¹⁸⁾

1970'lerin başlarından itibaren, uluslararası finansal kiralama, uçak, gemi gibi büyük hacimli taşıtların finansmanında yeni bir alternatif oluşturmuştur. Amerikan Finansal Kiralama Birliği'nin bir araştırmasına göre, 1983 yılında Amerikan Finansal Kiralama Firmaları, 8-10 milyar dolar tutarındaki makine ve teçhizatı, ABD dışında kiralamışlardır.

(18) UYANIK, s. 28.

Uluslararası leasing, bir çeşit taksitli ithalat özelliği taşıdığından, bu uygulamaya özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki yatırımcıların sık sık başvurdukları görülmektedir.

Uluslararası leasing'in gelişmesinde rol oynayan başlıca faktörler şunlardır:

a) Özellikle, uçak ve gemilerin satın alınmasının büyük yatırımlar gerektirmesi ve firmaların kiralama yoluyla, finansman yükünü makine ve teçhizatın çalışma ömrüne bölmek istemeleridir.

b) Dünya ekonomisinde çok önemli payları olan çok uluslu şirketler, uluslararası kiralama gelişmesini hızlandırmaktadırlar. Son yıllarda, bu tip büyük müşteriler, kiralama kolaylıklarıyla yakından ilgilenmişler ve doğal olarak, leasing kuruluşlarının büyümelerinde önemli rol oynamışlardır.

c) Uluslararası finansal kiralama firmaları, potansiyel müşterilere ulusal kiralama firmalarına göre daha cazip teklifler sunmaktadırlar.

d) Makine ve teçhizatın kiralanmasına aracılık eden ve hukuki olarak malın sahibi olan firmalar, esnek hareket etmektedirler.

e) Uluslararası finansal kiralamanın, ülkelerin ithalat ve ihracat düzenlemelerine, kambiyo kontrollerine ve uluslararası borçlanma sınırlamalarına bağlı olmaksızın gelişmeleri sözkonusudur.

f) Ülkeler, uluslararası finansal kiralama yöntemini, ihracatlarını geliştirmek için bir pazarlama stratejisi olarak kullanmaktadırlar. Örnek olarak, 1978/79 yıllarında, Japon hükümeti tarafından desteklenen ve "Samurai Leasing" denilen program gösterilebilir. Bu programa göre, Japon finansal kiralama firmaları, ABD uçaklarını önce satın almışlar, sonra uluslararası alanda kiralayarak, ithalatlarını artırmış, ve döviz rezervlerini azaltmış

gibi göstermişlerdir. Daha sonra, kambiyo risklerini azaltmak için, Japon Yeni üzerinden daha düşük faizli sözleşmeler yaparak, Yen gelirlerinin kendilerine dönmesini sağlamışlardır. Bu program, "Shogun Lease" olarak bilinmektedir.

1970'lerin sonundan itibaren, uluslararası finansal kiralama, ülkelerin sağlamış oldukları vergi avantajları nedeniyle hızla gelişmiştir. Bu uygulama, uluslararası finansal kiralamada çift taraflı vergi avantajı olarak bilinmektedir.

ABD havacılık alanındaki özel bir düzenleme nedeniyle, yolcu taşıyan ticari havayolu firmaları çift taraflı vergi avantajından yararlanmışlardır. Finansal kiralama firmalarının ABD için öngörölmüş bulunan vergi avantajlarını, ABD dışına taşımaları, 1984 vergi reformu yasası ile sona ermiştir.

Özellikle, uluslararası finansal kiralama konusunda, vergi avantajları giderek azalmasına rağmen, vergi dışı avantajlar halen devam etmektedir. Finansal kiralama, hukuki düzenlemeler açıklığa kavuşturulmuş, giderek daha fazla yaygınlaşacaktır.

Uluslararası leasing, kiracının gümrük muafiyeti yatırım teşvik belgesine sahip olup olmamasına göre ikiye ayrılır.⁽¹⁹⁾

1. 3. 3. 2. 1. Gümrük Muafiyetli Uluslararası Kiralama

Bilindiği gibi, uluslararası kiralamada, kira anlaşmasının tarafları farklı ülkelerde faaliyet göstermektedir. Yurtiçindeki leasing firması, bu tür sözleşmelerde malı kiralayan değil, yaygın uluslararası muhabir ilişkileri nedeniyle, finansal aracılık hizmeti sağlayan bir kuruluştur. Müşteri, önce yurtiçindeki leasing firmasına başvurur. Leasing firması, sahip olduğu muhabir firmalar yardımıyla, yatırımcı için en uygun ülkedeki ve en uygun koşulları sağlayacak muhabir firmayla yatırımcı arasında bir finansman bağlantısı kurmaya çalışır.

(19) "Finansal Kiralama (Leasing)", İktisat Bankası Yayınları, Şubat 1986, s. 5.

Bu tür kiralamada, yatırımcı, ödemelerini döviz karşılığı TL.'si olarak herhangi bir banka aracılığıyla doğrudan muhabir leasing şirketine yapar. Ayrıca, muhabir leasing firmasının gerekli göreceği teminatı, bu firmaya verir. Uluslararası kiralamada, yıllık asgari kira bedeli 25.000 Dolar karşılığı TL. sıdır.

1. 3. 3. 2. 2. Gümrük Muafiyetsiz Uluslararası Kiralama

Leasing'in önemli avantajlarından biri, Teşvik Belgesi olmayan yatırımların gerçekleştirilmesinde ortaya çıkmasıdır. İthal edilerek satın alınacak bir yatırım malı, biraz önce açıklandığı gibi Gümrük Muafiyetli Uluslararası Kiralama yoluyla kiralanabilir. Hazine Müsteşarlığı'nın vereceği "tescil" ile tahakkuk edecek gümrük vergisi, kira sözleşmesinin sona ereceği tarihe kadar ertelenir. Başka bir deyişle, kiralanmış mal, gümrükten geçici gümrük muafiyet rejimi esaslarına göre çekilerek, tahakkuk eden gümrük bedeli kadar teminat gümrük idaresine verilir. Kira süresinin bitiminde, eğer mal sembolik bir bedel ödenerek satın alınacaksa, malın geçici gümrük muafiyeti rejimi esaslarına göre ithal edildiği tarihte tahakkuk eden gümrük bedeli ödenmelidir.

Döviz kurlarındaki dalgalanmalar veya gümrük tarifelerindeki değişiklikler, ödenecek gümrük vergisini etkilemez. Eğer, kiralanmış mal geri verilmişse, malın yurtdışına çıkarıldığı belgelenecek, verilen teminat geri alınabilir. Böylece, yatırım malı için hiç gümrük vergisi ödenmemiş olur.⁽²⁰⁾

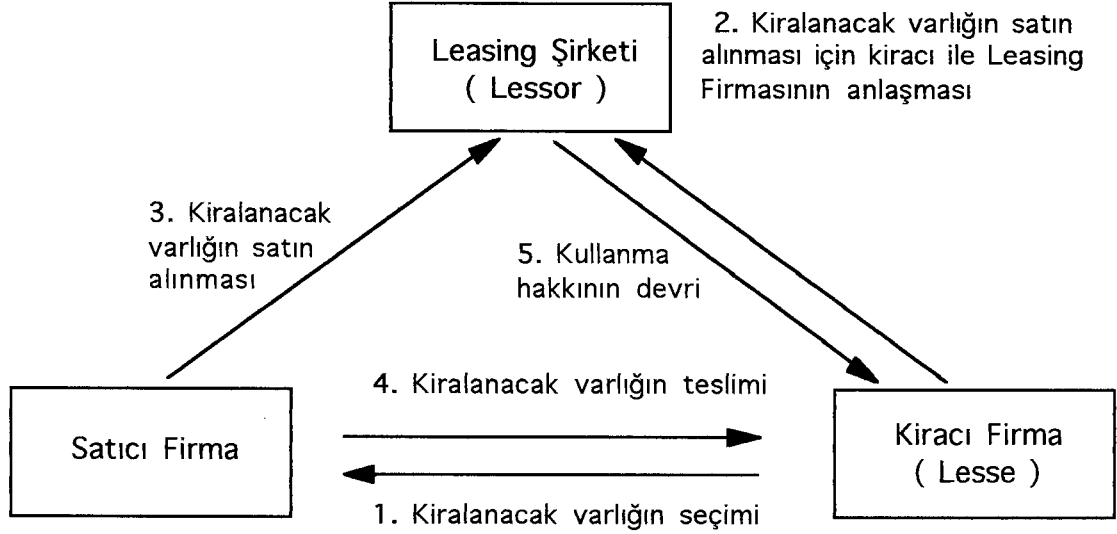
1. 4. FİNANSAL KİRALAMA SÜRECİ

Finansal kiralama işleminde süreç genel olarak şu aşamalardan oluşur.

Birinci aşamada, yatırım malı ihtiyacı bulunan yatırımcı, bu malı sağlamak amacıyla, imal eden ya da satan firma ile temasa geçer. Yatırım malı yurtiçinden veya yurtdışından

(20) "Finansal Kiralama (Leasing)", İktisat Bankası Yayınları, Şubat 1986, s.10.

sağlanabilir. Malın nitelik ve fiyatı üzerinde gerekli görüşmeler yapıp bir anlaşma zemini hazırlar. İkinci aşamada, yatırım mali ihtiyacı bulunan firma, bir leasing firmasına başvurarak işleme aracılık talep eder. Malın kullanım amaçlarına uygun olup olmaması kiracının sorumluluğundadır.

Finansal Kiralama Süreci

Diğer aşamalarda ise leasing şirketi yatırımcı firmanın başvurusunun üzerine, bu firmanın ödeme kabiliyeti ve alınacak malın tekrar satım imkanlarını araştırır. Bu araştırma olumlu sonuçlandığında da kiralamaya konu olan malın satın alınıp kendisine kiralanması için bir anlaşma yapar. Bu anlaşmaya göre, kira miktarı, leasing firmasına bıraktığı kârın yanında, malın tamamen itfa edilmesini de sağlamaktadır.

Kira ödemelerinin bugünkü değeri hesaplanırken genel olarak kullanılan faiz oranı, kiracının mali kredi ile alması durumunda ödeyeceği faiz oranından daha düşüktür.

Kira sözleşmesindeki faiz oranı, kiralayanın yapmış olduğu yatırımdan kazanmayı beklediği iç getiri oranıdır. Bu getiri oranı kiralayan tarafından bir çok unsur dikkate alınarak hesaplanmakta ve ortaya çıkmaktadır. Bunların en önemlileri, kiralayanın yapmış olduğu

yatırımda kiralamaya konu olan malın yatırım indirimi gibi vergi avantajları indirildikten sonraki nominal piyasa değeri ve kira sözleşmesi döneminin sonunda malın hurda değeri gibi unsurlardır.⁽²¹⁾

Finansal kiralamada kiracı, kira dönemi sonunda yeniden kiralama, kiralanan malın satışından pay alma veya önceden kararlaştırılmış bir değer üzerinden teçhizatı satın alma hakkına sahip olabilmektedir. Yapılan anlaşma gereğince leasing firması imalatçı satıcıya malın bedelini öder. O da malı, leasing firması yerine bu malın kullanımının devrine ilişkin leasing sözleşmesi yapan yatırımcıya teslim eder.⁽²²⁾

1. 5. FİNANSAL KİRALAMADA FON KAYNAKLARI

Her kredi kuruluşunda olduğu gibi, firmaların ihtiyacı olan finansmanın sağlanması için öncelikle finansal kiralama kuruluşlarının yeterli ve uygun maliyetli fonlar temin edebilmesi gerekir. Ülkemizde de fon kaynaklarının yetersizliği ve kredi maliyetlerinin yüksek olması finansal kiralamanın gelişmesini etkileyen en önemli husustur.

Bu konuda dünyadaki uygulamaya bakıldığında finansmanın, bankalar ve diğer finans kuruluşlarından alınan yerel ve dış krediler, menkul kıymet ihracı ve faiz karşılığında toplanan mevduat gibi kaynaklardan sağlandığı görülmektedir. Tahvil çıkarma ile finansal kiralamanın finansmanını batıda en çok başvurulan, garantili vadeleri optimal biçimde ayarlayabilme imkanı veren ve maliyet esnekliği olan bir yol olarak kullanılmakta olup, maliyetlerin uygun olması halinde orta vadeli tahvil ihracı bu kuruluşlar için önemli bir finansman kaynağı durumundadır.

(21) Melda ŞEN, "Proje Finansmanında Finansal Kiralamanın Rolü", Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. Basılmamış Araştırma, Ankara 1990, s. 13.

(22) Erden KUNTALP, **Finansal Kiralama Kanununa göre Finansal Kiralama (Leasing) Tanımı ve Hükümleri**, T. Bankalar Birliği Yayını, Olgaç Matbaası, Ankara 1988, s. 20.

Faiz karşılığı mevduat toplama yaygın olarak kullanılmamakla beraber Hindistan ve Kanada gibi ülkelerde bazı sınırlamalar çerçevesinde uygulanmaktadır. Esasen finansal kiralamanın orta ve uzun vadeli bir uygulama olması, bunun yanında mevduat daha kısa vadeli bir araç olması vade uyumu açısından risk oluşturmaktadır.

Finansal kiralamanın bankalarca fonlanması özellikle ülkemiz ve benzeri ülkelerde kredi yetersizliği ve yüksek maliyetler açısından sorun yaratmaktadır. Buna karşılık adı geçen şirketlerin yurt dışından temin edecekleri fonlar önemli bir kaynak durumundadır. Ancak döviz üzerinden borçlanmanın getireceği kur riski maliyetinin bir bölümünün kiralayana aktarılması ya da kiralayanın üreteceği mallarını ihraç etmesi durumunda bu çalışmamıza konu olan diğer metodlarla kur riskini azaltma yöntemlerini kullanması çözüm olarak düşünülebilir. Diğer taraftan, dış kredilerin kullanımını cazip hale getirmek yatırımlara bu yolla katkı sağlamak amacıyla; İslam Kalkınma Bankası ve International Finance Corporation (IFC) gibi uluslararası finans kuruluşlarından, finansal kiralama amacıyla kullanılan dış kredilerde maliyetleri sabit kılmak için Dış Kredilerin Kur Farkı Fonu çerçevesinde sübvansiyonu sağlamıştır.*

İleri ülkelerde örneğin ABD'de, kullanılan bir diğer kaynak da kiralaların iskonto edilmesi ya da kira sözleşmelerinin teminat olarak kullanılarak fon temin edilmesidir. Fakat burada kiracının kredibilitesi önemli bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır.⁽²³⁾

Türkiye'de leasing firmalarının üç ayrı fon kaynağı vardır: Özkaynakları, tahvil ve finansman bonusu gibi sermaye piyasası araçları ile Türk Lirası ve döviz olarak banka kredileri. Özkaynak gözardı edilirse, yabancı kaynak olarak en uzun vadeli fon kaynağı tahvildir ki bu kaynağın vadesi uygulamada iki yılı geçmemektedir. Bunun nedeni iki yıldan uzun vadeli kağıtları satma güçlüğüdür. Enflasyonun yüksek ve dalgalı seyrettiği

(23) Levent VARLIK, Özcan TÜRKAĞIN ve A.N. GÜRÇAN, **Leasing, Faktoring, Forfaiting**, Türkiye İş Bankası (Ankara: Kasım 1985), s. 22.

* 6 Nisan 1985 tarihinde yayımlanan Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 31 Sayılı Karar.

ortamlarda, tasarrufçuların çok uzun vadeli yatırım araçlarına para yatırmalarını beklemek yanlıştır. Bu olumsuz koşullar sürdüğü ölçüde leasing firmalarının da çok uzun vadeli fon sağlayabilmeleri mümkün değildir. Bu da yatırımcılara ihtiyaç duydukları uzun vadeli kredilendirmelerin yapılmasını güçleştirmektedir.

Bir diğer sorun da leasing firmalarının kendilerine özgü bir fon kaynağının mevcut olmamasıdır. Sektörün Türkiye’de özlenen ölçüde gelişmesi, toplam yatırımlar içinde finansman aracı olarak ağırlıklı bir rol oynaması, büyük ölçüde fon yaratma sorunlarının çözülmesine bağlıdır. Batılı ülkelerde uygulama alanı bulan “Leasing-paper” uzun vadede leasing şirketlerinin fonlama sorunlarını büyük ölçüde halledebilecek nitelikte olmakla birlikte, Türkiye’de enflasyonun sabit olmayışı da bu uygulamaya büyük engel oluşturmaktadır. Kısaca, leasing firmalarının kira alacaklarının iskonto edilip, halka satılabilir hale gelmesini sağlayacak “Leasing Paper” uygulamasının yerleştirebilmesi için bu kağıtların satılması sorunu çözümlenmelidir. Kısa vadede, aracı banka kullanmadan Merkez Bankası reeskont kaynaklarına başvurulmasının temini, kullanılan banka kredilerinin faizleri üzerindeki “Banka Sigorta Muameleleri Vergisi” ve fonun kaldırılması ile maliyetin azaltılması çözüm olarak düşünülebilir.⁽²⁴⁾

Ülkemizde potansiyel bir kaynak da emekli sandıklarına ait fonlardır. Ayrıca batıda kullanılan ancak ülkemizde piyasası olmadığından başvurulmayan bir diğer kaynak da bankalararası kredilerdir. Bu kaynakların da yakın vadede sisteme girmesi, bu finans tekniği için önemli katkı sağlayacağı açıktır.

(24) Mesut ERKOVAN, “İşletme ve Finans Dergisi”, Mayıs 1991, s. 49.

İKİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL KİRALAMANIN FİRMALAR VE ÜLKE EKONOMİSİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

2. 1. FİNANSAL KİRALAMAYI ETKİLEYEN OLUMLU VE OLUMSUZ ETKENLER

2. 1.1. Fayda Sağlama Psikolojisi

Başarılı firmalar, gelir yaratma açısından teçhizat kullanılabilirliğinin, markasından daha önemli olduğunun farkındadır. Önemli olan teçhizatın kullanımı ile sağlanacak gelir ise, satın alınarak daha büyük harcama yapmak yerine kiralama yoluyla da sağlanabilir. Gerçekten kiracı, teçhizatın tüm kanuni sorumluluğuna ve sahip olmanın getirdiği yüke katlanmaksızın ekonomik ömrü süresince kullanma hakkına sahipse neden teçhizat satın alıp asıl sahibi olmayı arzu etsin. Çiftçi bile, geleneksel toprak sahipliğinin dışında o toprağın veriminin daha önemli olduğunun bilincindedir. Pek çok çiftçi üretimi arttırmanın yolunu leasing yöntemi ile başarmıştır. Psikolojik olarak bazı kişiler sahipliğin getirdiği kâr ile kullanımın yaratacağı kâr fikrini ayrı değerlendirmeye yanaşmamaktadır. Uzmanlar, gelişmekte olan ülkelerdeki anlayışı bu şekilde izah etmektedirler. Kullanımın sağladığı fayda anlaşılınca kadar yukarıdaki düşünce şekli devam edecektir.

2. 1. 2. Teknolojik Eskime İhtimaline Karşı Tedbir

Mülkiyetten ziyade teçhizatın kullanımına bu kadar önem verilmesinin diğer bir sebebi de bir kısım yüksek teknolojilerin hızla gelişip değişmesidir. Bazı bilgisayar türlerinin sipariş tarihi ile teslim tarihi arasında geçen sürede dahi demode olduğu görülür. Aslında kiralama yöntemi, bu tür hassas malların sahipliğinin yaratacağı riski ortadan kaldırmaktadır.

Kısa sürede iptal edilebilen leasing, firmaya, eskimiş olan teçhizatın sahipliğinin getirdiği zor durumdan kurtulmayı sağlar. Eğer teçhizatın, bir parçası demode olmuşsa kiracı kira kontratını ve siparişlerini iptal edebilir.⁽²⁵⁾

Yeni bir tür olan “Yenileştirilmiş leasing” anlaşmalarda yer alacağı üzere, eskiyen teçhizatın otomatik olarak değiştirildiği bir kiralama şeklidir. Bu, genellikle sadece kiralama için teçhizat üreten firmalar tarafından uygulanmaktadır. Gerçekten belirli sanayilerdeki teknolojik ilerleme devam etmektedir, o halde kısa dönemde iptal edilebilir ve yenileştirilmiş leasing yöntemleri ekonomik ve fiziksel eskimelere karşı güncel bir tedbir olmaya devam edecektir.

2. 1. 3. Kiracıya Finansal Kolaylık

Bilindiği gibi enflasyonist fiyat artışları ticaret dünyasını ters yönde etkilemektedir. Fiyatların aşırı yükseldiği dönemlerde kiracı için leasing yöntemi ile teçhizat temin etmek en elverişli yol olarak görülmektedir. Büyük miktarlarda nakit ödeme yapmak yerine, belirli zaman aralıklarına bölünmüş küçük ödemeler, kiracıya finansal yönden büyük kolaylık sağlar ABD’de bugünün fiyatlarıyla toprak satın almanın çok zor olduğu, bu durumda da bir çiftçinin kârlı şekilde üretim yapabilmesinin mümkün olmadığı söylenmektedir. Bu nedenle toprağın çoğu bölümü leasing yolu ile kullanılmaktadır.

(25) İskender ŞENGEZER, “Dünya’da ve Türkiye’de “Leasing” (Finansal Kiralama)” İGEME Yayını, No:123 Ankara, Ekim 1987, s. 11.

Fiyat artışlarının olumsuz etkisi tıbbi cihazlarda da görülmektedir. Bazı tıbbi teçhizatın maliyetlerinin aşırı yükselmesi klinik doktorlarını ortak leasing yapmaya yöneltmektedir. Bu şekilde bireye, satın alabilme kapasitesinin üstünde olan bir teçhizatı kullanma olanağı sağlanmaktadır. Aynı sorun konut sahibi olmakta da görülmektedir. Bu gün az sayıda kişi yeni konut alma şansına sahiptir. Bununla ilgili olarak leasing kuvvetli bir alternatif olarak görülmektedir.

2. 1. 4. Resmi Kuruluş Avantajları

Bankalar, devlet hastaneleri gibi kuruluşlar kâr amacı olmayan hizmet veren kuruluşlardır. Bunlar sınırlı bütçelere sahiptirler. Doğal olarak, ihtiyaç duydukları teçhizatı almalarında bütçeleri ile orantılıdır. Yıllık bütçelerinde mali yönden karşılaştıkları güçlükleri leasing ile çözebilirler. Çünkü, peşin olarak yapılacak ödemelerin getirdiği finansal yük, leasing ile parçalara bölünerek hafifletilebilmektedir.

2. 1. 5. Firma Sermayesinin Korunması

Genel kural olarak leasing şirketleri, diğer finans kuruluşlarından daha düşük ödeme planı uygulamaktadırlar. Bu durumda, firma sermayesi diğer yatırımlar ve ihtiyari masraflar için kullanılmaya ayrılabilir. Böylece yatırıma yönelen müteşebbisler yatırımların artmasına, istihdam alanlarının genişlemesine bunun sonucu olarakta ekonominin güçlenmesine ve refahın artmasına neden olmaktadır.⁽²⁶⁾

2. 1. 6. Firma Riskinin Azaltılması

Özellikle teknolojinin hızla gelişmesinden dolayı demode olma olasılığının yüksek olduğu endüstrilerde, makina ve gereçlerin kiralanması, satın alma alternatifine kıyasla daha az risklidir. Teknik ömrünü doldurmadan bir makinanın veya ekipmanın demode hale

(26) ŞENGEZER, s. 12.

gelmesinde risk, sözkonusu makina veya ekipmanın sahibine ait bulunmaktadır. Bu şekilde bir firma, satın alma yerine kiralama alternatifini seçerek riski, kiralayan üzerinde bırakabilir. Eğer faaliyet kiralaması türünden bir kiralama sözleşmesi yapıldıysa veya sözleşmeye bir madde eklenerek, makinelerin demode olması, ihtiyaca tam uymaması gibi hallerde fazla bir mali yük altına girmeden makineyi değiştirme veya iade edebilme olanağı kiracıya tanınmış ise kiralamanın, daha az riskli olma avantajı belirginleşir.⁽²⁷⁾

2. 1. 7. Zamanlama Avantajı

Küçük atılımlarla büyüyen firmalar kiralamayı uygun ve yararlı bir finansman şekli olarak kabul edebilirler. Firmalar, bu şekilde gereksinme duydukları an, maddi duran varlıkların hizmetlerinden yararlanmak olanağı sağlayabilirler. Bu firmalar, tahvil ve pay senedi çıkarmak yoluyla finansmanlarını sağlayabilirler. Finansman gereksinimi kısa aralıklarla azar azar artan bir firma için kiralama sermaye piyasasına başvurmaya kıyasla, zamanlama açısından daha uygun görülmektedir.⁽²⁸⁾

2. 1. 8. Finansal Kiralamada Teminat Gösterme Zorunluluğunun Olmaması

Finansal kiralamada kiralamaya konu olan varlık mülkiyetinin kiralayanda kalması ayrı bir teminat zorunluluğunu ortadan kaldırmaktadır. Oysa kredi işlemlerinde kredi veren kurumların güvence ve garantiler istemeleri ek bir yük getirerek kredi maliyetini yükseltmektedir. Ancak finansal kiralama lehine sürülen bu yarar her zaman için geçerli değildir.⁽²⁹⁾

(27) Öztin AKGÜÇ, **Finansal Yönetim**, 6. Baskı, Avcıol Basım - Yayın, Muhasebe Enstitüsü, Yayın No: 63, İstanbul, 1994, s. 425.

(28) AKGÜÇ, s. 426.

(29) AKGÜÇ, s. 428.

2. 1. 9. Faiz Oranlarından Etkilenmeyen Bir Finansman Yöntemi Olması

Kiralamada, kira bedelleri başlangıçta saptandığından firma, gelecek yıllarda ödeyeceği kira tutarını bilmekte ve yıllık yükler genellikle sabit kalmaktadır. Banka kredisi olarak finansmanda ise, faiz oranlarındaki hareketlilik ve kredi piyasasındaki daralmalar, kaynak maliyetlerini etkilemekte firmanın gelecekteki ödeme planlarını yapabilmesini zorlaştırmaktadır.

2. 1. 10. Diğer Finansman Yöntemlerine Göre Finansal Kiralamanın Üstünlükleri

Diğer finansman yöntemlerine bakıldığında finansal kiralamanın en büyük özelliğinin kiralamaya konu olan malın %100 finansmanını sağlamasıdır. Kıt kaynakları bulunan firmalar için bu durum fevkalade uygun bir finansman kaynağıdır. Kiralama vadesi, yatırımın beklenen nakit akışına göre düzenlendiğinden, bir aksaklık olmaması halinde yatırım kazanıp kendisini ödeyecektir. Orta ve uzun vadeli bir finansman şekli olan finansal kiralama, banka ve benzeri finansal kuruluşların bu vadedeki kredilere sıcak bakmadığı ortamlarda sahipsiz kalacaktır. Bazı muafiyetler nedeniyle de kredi maliyetlerine oranla daha uygun şartlara haizdir. Bir diğer husus da, bu yöntemle finansman sağlayan firmanın, bankalar nezdindeki kredi olanaklarını diğer ihtiyaçlarında kullanabilmesine imkan bulabilmesidir.

Yatırımcı açısından en önemli husus yatırım maliyetini başından bilmesi ve alternatif krediler arasından en avantajlı olanı seçebilmesidir. Banka kredileri (Döviz ya da Türk Lirası) değişken faizli olmasına karşın finansal kiralama faizleri sabittir, zira sözleşmelerde faiz oranı değil, kiracının her ay ödemesi gereken kiralar mutlak değer olarak yazılmaktadır. Bu karşılaştırmada nihai olarak rol oynayacak etken, faiz oranıdır. Ancak finansal kiralamada uygulanan faiz oranı ile banka kredilerinde uygulanan faiz oranı yatırımcıya maloluş açısından aynı anlamı ifade etmektedir. Bunun nedeni her iki

finansman yönteminin içerdiği vergi farklılıkları ve malın mülkiyetinin farklı partilerde olmasıdır.

Herhangi bir yatırımın finansal kiralama yolu ile finanse edilmesinde malın mülkiyetinden amortisman gibi vergi avantajları finansal kiralama firması tarafından kullanılmaktadır.⁽³⁰⁾

Uzun süreli "leasing" anlaşmalarında, maliyetler önceden belirlendiğinden sağlıklı bütçe yapılabilme olanağı sağlamaktadır ve ülkedeki iktisat politikası değişikliklerinden firmanın etkilenmemesini sağlamaktadır.⁽³¹⁾

2. 1. 2. Finansal Kiralamayı Etkileyen Olumsuz Etkenler

2. 1. 2. 1. Leasing Sözleşmesinde Satın Alma Hakkının Bulunmadığı Durumlar

Taraflar arasında yapılan bir kiralama kontratında, kiraya konu olan mal veya teçhizatın, kira süresinin sonunda, kiracı tarafından satın alınma hakkı/tercihi tanınmazsa bu bir dezavantajdır. Bu durumda kiracı, sahibi olabileceği bir malı tekrar satarak yapmış olduğu kira ödemelerinin bir kısmını telafi edemeyecektir. Ancak kiracı, vergilendirilebilecek gelirinden kira ödemelerini düşerek en azından, teçhizatı kullanmanın ortaya çıkardığı maliyetin bir bölümünü karşılayabilecektir.

2. 1. 2. 2. Gümrük Mevzuatı İle İlgili Problemler

Burada önemli olan kiracının bulunduğu ülkenin gümrük mevzuatıdır. Sınır ötesi bir kiralama yapıldığını düşünürsek kiracının ülkesinin gümrük kanun ve yönetmeliklerine göre, kiralanmış mal, ithal edilmiş kabul edilerek gümrük vergi ve resimlerine tabi olabilir.

⁽³⁰⁾ ERDOĞAN, s. 211.

⁽³¹⁾ İlker PARASIZ, **Para Banka ve Finansal Piyasalar**, 5. Baskı, Ezgi Kitabevi, Bursa 1994, s.664.

Ancak, eğer kiralama geçici ithalat olarak görülüp gümrük vergisinden muaf tutulursa, bu durum kiralama yöntemi için doğal bir teşvik olabilir.⁽³²⁾

2. 1. 2. 3. Kiracı ve Kiralayanın Sorumluluğu

Genellikle çoğu kiralayan taraf, tüm sorumluluğu üçüncü şahıslara ve kiracıya devretmeye çaba gösterir. Eğer, kiracının yaşadığı ülkenin mevzuatı sorumlulukların bir kısmının malın sahibi olan tarafta kalmasını şart koşuyorsa, kiralayan için böyle bir ülke ile finansal kiralamaya girmesi kendisi açısından uygun bir düzenleme olmayacaktır. Ancak bu, sadece yüksek riske sahip olan uçak, gemi ve nükleer enerji santralı gibi varlıkların kiralanmasında geçerlidir.

2. 1. 2. 4. Finansal Kiralama Şirketlerinin Karşılaştığı Sorunlar

Bilindiği gibi, finansal kiralama işlemlerine bir takım süre ve miktar sınırları konmuştur. Buna göre finansal kiralama işlemlerinde süre, belirli koşullar dışında 4 yıldan daha az olamamaktadır. Küçük ya da orta büyüklükte, kiracı olmaya aday firmalar ise kendilerinin olan bir yatırımın mülkiyetinin 4 yıl boyunca kiralama firmasında kalmasına razı olmaktadır. Firma sahiplerinin mülkiyet duygularının ağır basması ve henüz bir malın değerinin onun işletilmesi ile sağlanan nakit akışları ile direkt ilişkili olduğunun anlaşılmaması bu sonucu yaratmaktadır. Profesyonel firmacılık anlayışı yaygınlaştıkça bu sorunun ortadan kalkacağı açıktır. Ancak uzun bir zamana ihtiyaç vardır. Bu sınırın kaldırılması ya da kısaltılması finansal kiralama firmalarımız tarafından istenmekteyse de, finansal kiralamanın endüstriye orta ve uzun vadeli bir finansman alternatifi yaratması isteniyorsa bu sınırın kaldırılması sakıncalı olacaktır. Aksi halde tüm kiralamalar kısa vadeli olarak düzenlenecekler ve kiralama ile taksitle satınalma arasında hiç bir fark kalmayacaktır.

(32) ŞENGEZER, s. 13.

Finansal kiralama firmalarına getirilen bir diğ er sınırlama da bir kuruluştan alacakları kira bedelleri toplamının özkaynaklarının %25'ini geçemeyeceğ inin belirtilmesidir. Teşvikli yatırımlarda bu miktar %40'a ulaşabilmektedir. Kısıtlı özsermayeleri olması nedeniyle finansal kiralama firmaları büyük yatırım projelerine kalkışmamaktadır. Bu durumda ya özsermayelerini artırmak ya da sadece küçük projelere kalkışmak zorunda kalmaktadırlar.⁽³³⁾

Kiralama firmalarıyla gerçekleştirilen görüşmeler sonucun da firmaların bu kısıtlamaların gevşetilmesi yönünde hükümete başvurularda bulunacakları anlaşılmaktadır. Kanımızca, bu kısıtlamalar, kiralama firmalarının belli bir projede yoğunlaşp riskli hale gelmelerini önlemek amacıyla konmuşlardır ve kaldırılmaları gerçekten de tehlikeli olabilir. Kiralama endüstrisi genel özellikleri itibariyle riskli bir endüstridir. Ülkemizde yeni kuruluyor olması, belirsizliklerinin fazla olması ve teşviklerle ayakta durmaya çalışıyor olması ile de riskliliğ i oldukça fazladır. Bu riskliliğ inin daha da artırılması kanımızca zararlı olabilir. Ayrıca büyük projelerde, yurt dışında örneklerini gördüğ ümüz gibi, kiralama firmaları kendi aralarında anlaşp, birlikte yatırım yapabilirler. Böylece riski paylaştıkları gibi, bilgi ve deneyimlerini de paylaşabilirler. Bu arada belli bir projeye yaptıkları yatırım miktarının ödenmiş sermayelerinin %25'ini geçemeyeceğ i şeklinde bir değ işikliğ in yapılması kısa vadeli bir çözüm olabilir. Aslında böyle bir değ işiklikle kiralama firmalarının yatırımda bulunarak riske attığı miktar ile, sermayesi arasında bir denge kurulması sağlanabilir ve şirketlere belli bir rahatlama, kısa süreli de olsa sağlanabilir. Finansal kiralama firmalarımızın en önemli sorunları ise kaynak bulamamalarıdır. Aslında mevzuat sorunları da fon bulamamalarından kaynaklanmaktadır. Şimdiye kadarki faaliyetlerini özsermayeleri ve bağılı buldukları bankalardan kredi sağlayarak finanse etmişlerdir. Otofinsman imkanları ise yeni kurulmuş olmaları ve henüz kayda değ er kârlar sağlayamadıkları için oldukça kısıtlıdır. Pazar paylarını genişletebilmek için başlangıçta mümkün olabildiğ ince düşük kârlarla çalışmak zorunda

(33) "Finansal Kiralama", İşletme ve Finans Dergisi Yıl 6. Sayı 68-69, Kasım, Aralık 1991, s. 7.

kalmışlardır. Yaptıkları yatırımlar nedeniyle sağlamayı bekledikleri yatırım indirimleri ortada kâr olmadığından şimdilik pek kullanılmamaktadır.

Aslında kiralama firmaları, vergi tasarrufları ve daha düşük finansman maliyetleri gibi başlıca iki kaynaktan gelir sağlarlar. Vergi tasarruflarının kullanılmaması ile tek alternatifleri kalmaktadır. Bu da, tahvil veya hisse senedi ihraç etmektir. Pek kârlı firmalar olmadıklarından ve halka açılmak arzuları da bulunmadığından fon sağlayabilmek için tahvil ihraç etmelerinden başka çıkar yol bulunmamaktadır.

Mevduat toplamalarına izin verilmeyen finansal kiralama firmalarının para piyasasında daha önce de sözü edilen "leasepaper" adı verilen ve kısa vadeli olarak borçlanmalarına fırsat veren menkul değerleri ihraç edebilmek için Sermaye Piyasası Kurulu'ndan izin almaya çalıştıkları bilinmektedir. Kısa vadeli fonlarla, uzun vadeli yatırımların finanse edilmesi genelde pek kabul edilebilir bir yöntem değildir. Ancak, ülkemizdeki enflasyon koşulları altında, kısa vadeli borçlanma kaçınılmaz olmaktadır. Bu nedenle bu uygulamanın başlatılması yararlı olacaktır.

Finansal kiralama firmalarımız genellikle bir bankaya bağlı, olduklarından bağlı buldukları bankalardan kredi sağlayabilme olanakları vardır. Ancak bankalarımızın bu alanda pek yeterli olmadıklarına daha önce de değinilmişti. Kredi teminindeki güçlükler ve yüksek maliyetler kiralama firmalarımızı dış piyasalardan fon sağlamaya itmektedir. Oldukça değişken kurlar ve paramızın sürekli değer kaybedişi büyük riskler üstlenmelerine neden olabileceğinden tehlikelidir.⁽³⁴⁾

2. 1. 2. 5. Kur Riskinin Finansal Kiralama Üzerine Etkisi

Finansal kiralmanın önemli fon kaynakları bankalarca sağlanan fonlar, sermaye piyasası araçları ve dış kredilerdir. Dış kredilerin işlerlik kazanmasında kur riski önemli bir

⁽³⁴⁾ UYANIK, s.148-149.

engel olarak ortaya çıkmaktadır. Kiralama firmalarının yurtdışından sağlayacağı krediler için olduğu gibi doğrudan yurtdışından yapılacak kiralama için de söz konusu olacak bu riskin temel kaynağı enflasyon olup, enflasyonun denetim altına alınmadan orta ve uzun vadeli dış kredi kaynaklarının finansal kiralama alanında yaygınlık kazanması pek mümkün görünmemektedir. Konvertibiliteye geçişinde bu unsura olumlu katkısı sınırlı olacaktır. Geçmişte görülen, bir kısım projelere devletçe kur garantisi verilmesi de ekonomide kaynakların dengesiz dağılımına neden olmaktadır.

Finansal kiralamadan yararlanan yatırımcının döviz üzerinden sözleşme imzalaması durumunda kur riski doğal olarak ortaya çıkmaktadır. Teorik olarak, yatırımla sağlanan ürünlerin ihraç, hatta ihraç edilecek ülkenin bilinmesi, sözleşmenin hangi döviz üzerinden yapılacağını belirleyecektir. Ancak borçların ödeme tarihlerinde değişik dövizlerin elde edilmesi ya da malların iç pazarda Türk Lirası ile satılması karşısında satıcı/üretici firmanın kendisini kur riskine karşı hedge etmesi; yani kur riskini en aza indirecek daha önce bahsedilen finansman tekniklerini kullanması gerekir.

Mali riskin önemli bir parçası olan faiz riski, finansal kiralama ile, başlangıçta taraflar arasında anlaşmaya varılan sabit faiz ile ortadan kalkmakta, bu maliyette başlangıçta net olarak bilindiğinden üretilen malın maliyetine intikal ettirilmektedir.

Enflasyonla birlikte kur farklarının da kiracının üzerinde kalması bir risk faktörünü oluşturmaktadır. Enflasyon sonucu ortaya çıkan değer artışından finansal kiralama firması yararlanacaktır. Değer artışından yoksun kalış ise, finansal kiralamanın cazibesini satın alma alternatifine nazaran azaltabilir. Ancak bu risk, Finansal Kiralama Kanunu'nun 9. maddesi ile bir ölçüde ortadan kaldırılmıştır. Bu madde hükmüne göre; sözleşmede, sözleşme süresi sonunda kiracının, malın mülkiyetini satın alma hakkını haiz olacağı kararlaştırılabilir.

Gelişmekte olan ülkelerin ortak sorunu, yatırımlar için gerekli sermaye birikiminin yetersiz olmasıdır. Firma bazında ele alındığında ise, firmaların özkaynaklarının yetersiz olması ve kredi temin edebilme olanaklarının sınırlı bulunması, firmaları teknolojik gelişmelere paralel yatırım yapmayı zorlaştırmaktadır. Özellikle enflasyonun yüksek seyrettiği ortamlarda yüksek kredi maliyetleri ve kısa vadeli fon yapısının, orta vadeli yatırımlar için gerekli vadeler için uygun düşmemesi finansal kiralama yatırımlar için cazip kılmaktadır. Kullanıcılar için, diğer finansman teknik ve yöntemlerine göre kolay ve diğer kredi olanaklarını kısıtlamayan bu yöntemin ülkemizde gittikçe artan bir oranda kullanılacağını bugünden söylemek mümkündür. Firmaların finansal problemlerini çözen bir finansman metodu olarak değerlendirilmesi yanında mali riskin yönetilmesinde önemli bir araç olarak finansal kiralama, dünyadaki hızlı gelişimini, ülkemizde de sürdürmesi beklenmektedir.⁽³⁵⁾

2. 2. FİNANSAL KİRALAMANIN ULUSAL EKONOMİ AÇISINDAN ÖNEMİ

2. 2. 1. Finansal Kiralamanın Ekonomik Politika Aracı Olarak Önemi

Birçok gelişmekte olan ülkelerde görüldüğü üzere, finansal kiralamanın Türkiye açısından önemi, iç tasarrufların yatırımlara destek olacak güçte olmayışı ve firmaların gerekli olan ihtiyaçlarının karşılanmasındaki güçlüklerden ortaya çıkmaktadır.

Sermaye piyasasının henüz yeterli güçte olmayışı, kıt fonlara ilave olarak ucuz para temin edilebilmesindeki engeller, yatırım taleplerini engelleyebilmektedir.

Finansal kiralamanın bu öneminin yanında, orta ve uzun vadeli finansman aracı olarak önemini dünya ekonomisindeki bazı gelişmelere değinerek de açıklamak mümkündür.

(35) ERDOĞAN, s. 213.

Son yıllarda dünya ekonomisinde bloklaşmaya yönelik bir gelişme görülmektedir. Bunun en güncel örneği, gerçekleşecek olan Avrupa tek pazarıdır. Bu gelişmeler ışığında Türkiye'ye bakıldığında tek pazarın ortaya çıkaracağı imkanlardan yararlanabilmek için bu sanayi sektörünün yeniden yapılanması ve teknolojilerini yenilemesi kaçınılmazdır. Ancak yatırımları artırıcı uygulamalar karşısında her zaman yetersizlikler bulunmaktadır. Bunlardan birisi kaynak yetersizliği, diğeri ise yatırımları destekleyecek bir mali sistemin yeterince gelişmiş olmamasıdır.

Türk ekonomisi 1980 başından itibaren yeniden yapılanma ve uluslararası ekonomik ve finansal entegrasyon yönünden yeni bir politika yörüngesine girmiştir. Bu politikaları sağlıklı bir şekilde değerlendirmek için 1980 öncesi ekonomi politikalarının temel yaklaşımlarının özetlenmesi gerekir. Bu politikalar aşağıda ana başlıklar halinde incelenebilir.

- İthal ikamesi ve korumacılık,
- Fiyat mekanizması ve piyasa sistemine güvensizlik ve müdahalecilik,
- Karşılaştırmalı üstünlük ilkesinden uzak sanayi politikaları,
- İçer dönük kapalı ekonomi,
- Enflasyon ve firmalardaki bozuk finans yapısı,
- Politik istikrarsızlık ve şartların gerektirdiği önlemleri alma şansının ortadan kalkması,
- Ekonomik dış dengenin bozulması ve dış ödemelerde krizler,
- Planlamaya verilen yanlış misyon.

Bu politikalar 1979 sonunda gelebileceği noktaya gelince, yeni bir istikrar politikası uygulamak gereği ortaya çıkmış ve başlangıçta temel amaçları ödemeler dengesi ve enflasyon hızının azaltılması olan, fakat zaman içinde yeniden yapılanma ve entegrasyon amaçlarının ağırlık kazanacağı yeni bir politika uygulamasına geçilmiştir.

1980 sonrası politikaların açıklanan ilkesini, önceki politikalara paralel olarak farklılıklarını, sistematik olarak vurgulamak için aşağıdaki şekilde özetleyebiliriz:

- Dış ticaretin, ekonomideki payının artırılması,
- Piyasa mekanizması ve rekabetin teşviki ve özelleştirme,
- Uluslararası ekonomik ve finansal entegrasyon,
- Sanayi ve dış ticaret politikalarında karşılaştırmalı üstünlük ilkesine yönelme,
- Enflasyon hızının azaltılması ve firma finans yapısı içinde öz kaynakların nispi payının artırılması,
- Ekonomide sağlıklı dış ödemeler dengesi ve dış borçlanma,

1980 sonrasında bu ilkeler çerçevesinde finans kesimini ilgilendiren çok önemli kuramsal düzenlemeler yapılmış; çeşitli kanun, karar, tebliğler ile yeni kurumlar uygulamaya konmuştur.⁽³⁶⁾ Diğer taraftan ekonomideki yapısal değişiklikler nedeniyle piyasanın olumsuz koşulları yeni finansal hizmetlerin sunulmasına bir anlamda ortam hazırlanmıştır. İşte bütün bu hususlar gözönünde tutularak, leasing işlemlerinin genel hukuki yapısını belirleyen 3226 sayılı finansal kiralama kanunu 1985 yılında yürürlüğe girmiştir. Görünüşte bu kuramsal düzenlemelerinde eksiklerinin olduğu hissedilmektedir.

Bu kısa ve genel yaklaşım sonrasında finansal kiralamanın hedeflenen amaçlara ulaşmada diğer yandan uygulanan politikalar sonucu doğacak olumsuzlukların giderilmesinde bir araç olarak etkisinin olacağı kabul edilmelidir.

2. 2. 2. Finansal Kiralamanın Ekonomik Gelişmeye Katkıları

Bu konuda finansal kiralamanın sağlayacağı yararlar ve uygulama sonuçları değerlendirilerek Türkiye açısından önemi ve gerekliliği detaylı olarak açıklanacaktır.

(36) "Türk Finans Sektörünün Dışa Açılması (Uyumla ilgili Sorunlar ve Öneriler)" TÛSİAD, Yayın No. TÛSİAD - T /89.4.127, İstanbul, 1989, s. 1-11.

2. 2. 2. 1. Finansal Kiralamanın Finansman İhtiyacına Katkısı

Türkiye’de sermaye piyasasının toplam mali sistemin içindeki payına bakıldığında oranın %25 civarlarında olduğu anlaşılmaktadır. Oysa aynı oran gelişmiş batılı ülkelerde %50 civarındadır. Aslında Türkiye’de %25 olarak belirtilen oran gerçeği tam olarak ifade etmemektedir. Bu oranın büyüklüğü, büyük ölçüde kamu menkul kıymet ihracındaki aşırı büyümeden kaynaklanmaktadır. Nitekim sermaye piyasasının gerçek unsuru olan özel sektör menkul kıymetlerinin oranı %1-2 gibi son derece düşüktür.⁽³⁷⁾

Orta ve uzun vadeli fon ihtiyacını karşılama görevini yerine getiren sermaye piyasasının yeterince gelişmemesinin ana sebepleri arasında bulunan “arz edilen menkul kıymetlerin yetersizliğidir”.⁽³⁸⁾

Diğer yandan devlet bütçe açığının önemli bir kısmını sermaye piyasasına girerek iç borçlanma yoluyla kapamaktadır.⁽³⁹⁾ Bu nedenle sermaye piyasasının gerçek unsuru olan özel sektörün sermaye piyasalarından kullanacağı fonlar daralmaktadır. Anlaşılacağı gibi, kamu kesiminin iç borçlanma politikası, Türkiye’de finansman sorununu en etkili biçimde çözmesi beklenen sermaye piyasasına önemli darbe indirmektedir.

“Bir ülkede sermaye piyasasının %90’ından fazlası kamu kontrolü altında ise bu piyasasının bırakın gelişmesini özel sektörün finansman sorununu çözmesi bile beklenemez”.⁽⁴⁰⁾

(37) Torgan ÜNAL ve Diğ., **Enflasyonist Ortamda Faiz Politikaları ve İşletmeler Üzerindeki Etkileri**, İTO, Yayın No. 1990-10, İstanbul 1990, s. 125.

(38) Tansu ÇİLLER, Murat ÇİZAKÇA, **Türk Finans Kesiminde Sorunlar ve Reform Önerileri**, İSO Araştırma Dairesi Yayın No: 1989/7, İstanbul, 1989, s. 96.

(39) Rahmi KOÇ, “1989 Yılı Genel Ekonomik Değerlendirilmesi”, Türkiye İktisat Dergisi, Aralık 1989, S.6, s. 46.

(40) ÜNAL ve Diğ.leri, s. 93.

Diğer yandan orta ve uzun vadeli finansman sorununa çözüm olabilecek sermaye piyasasının gelişmesini etkileyen diğer bir neden de 1980 sonrası uygulanan yüksek faiz politikasıdır. Yüksek faiz politikası nedeniyle sermaye piyasasına arz edilen menkul kıymetlere olan talep gerilemiş ve sermaye piyasasının gelişmesini etkilemiştir. Sonuçta bankalarla rekabet edebilecek kurumların gelişmesinin giderek zayıfladığı söylenebilir. Sermaye piyasasının gelişimini etkileyen yukarıdaki nedenlerin yanında çeşitli yasal eksiklikler orta ve uzun vadeli fon kaynağı olarak bankaların önemini arttırmıştır.

Bankacılık sisteminde Yatırım ve Kalkınma Bankası olarak uzmanlaşmış bankalar mevcuttur. Ancak bu bankalar mevduat kabul edemedikleri için çoğunlukla dış kaynaklara ihtiyaç duymaktadırlar. Bu nedenle fon sağlama kapasiteleri sınırlı bulunmaktadır. Bu durumda ticari bankalar orta ve uzun vadeli kaynak temini açısından büyük bir önem kazanmışlardır.

Enflasyon üzerinde belirlenen faiz oranları, talebi kısarak piyasada durgunluk yaratmış ve bunun yanında kredi faizlerindeki yüksek seviyelerde belirlenmesine sebep olmuştur. Bu gibi nedenlerle yatırımcılar ve bankalar açısından orta ve uzun vadeli kredilerin çekiciliği büyük ölçüde azalmıştır. Bunun sonucu olarak ticaret bankaları kaynaklarını kısa vadeli kredilere tahsis etmeyi tercih etmişlerdir.

Türkiye’de finansal kiralama yönteminin işlerlik kazanmasının ülke ekonomisine önemli katkıları olacaktır. Bu katkıların başında bir çok gelişmekte olan ülkede olduğu gibi Türkiye’de eksikliği duyulan orta ve uzun vadeli finansman imkanı sağlanması olmaktadır.

Ülkemizde kısa bir uygulaması olan finansal kiralamanın diğer ülkelerdeki uygulamaları karşısında orta ve uzun vadeli finansman yöntemi olarak payının düşük olmasına rağmen, bu yolla Ek: 4 - 5’te Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı’nın Ekonomik Göstergelerinden derlenen verilerde görüldüğü gibi kanunun uygulamaya geçtiğinden

1996 yılı sonuna kadar yurtdışından 4.695.500.000.-\$, yurtdışından ise 243.572.500.000.- TL'lik finansman imkanı sağlamıştır.

2. 2. 2. Finansal Kiralamanın Yatırımlara Katkısı

Aşağıda Tablo 1'de görüldüğü gibi toplam sermaye yatırımlarının içinde, Yurtiçi finansal kiralama işlem tutarları: 1988 yılında 96,5 milyar TL., 1989 yılında bu rakam yaklaşık 6 kat artarak 564,5 milyar TL'ye çıkmıştır. 1990 yılında 1.084,7 milyar TL'na çıkmış ve yükselişini devam ettirmiştir. 1988'den günümüze 632 kat artarak 1996 yılı sonu itibari ile rakam 149.055 milyar TL'ye ulaşmıştır. Bu rakamlar incelendiğinde yurtiçi finansal kiralama işlem tutarlarının toplam sabit sermaye yatırımlarının içindeki payı, 1988'de 0,004, 1989 yılında 0,015 daha sonraki yıl olan 1995'de ise rakam 0,034'e yükselmiştir. 1996 yılında ise yüzdelik payın 0,043'e ulaşacağı tahmin edilmektedir.

Tablo 1: Toplam Sabit Sermaye Yatırımların içindeki Yurtiçi Finansal Kiralama İşlem Tutarlarının % payları

Yıllar	Toplam Sabit Sermaye Yatırımları Cari Fiyatlarla (Milyar TL.)	Yurtiçi Finansal Kiralama İşlem Tutarları (Milyar TL.)	Toplam Sabit Sermaye Yatırımlarının İçinde Yurtiçi Finansal Kiralama İşlemlerinin (%)'lik Payları
1988	24.182	96,5	0,004
1989	36.160	564,5	0,015
1990	64.580	1.084,7	0,017
1991	102.395	1.677,6	0,016
1992	251.435	3.590,5	0,014
1993	484.588	1.103,1	0,002
1994	952.280	15.798,0	0,017
1995	1.807.771	60.667,7	0,034
1996 (*)	3.493.801	149.055,0	0,043

(*) Gerçekleşme Tahmini

Kaynak: T.C Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı Başlıca Ekonomik Göstergeler, (1990-1997 12 aylık dergilerden derlenmiştir).

Bilindiği gibi finansal kiralama klasik finans yöntemlerine alternatif bir finansman aracıdır. Bu nedenle, bu yöntem Türkiye’de mevcut olmasaydı yatırımlar hangi yöntemle gerçekleştirilecekti sorusu akla gelecekti.

Finansal kiralama, genelde banka kredisinin bir alternatifidir. Bu varsayım la finansal kiralama yöntemi Türkiye’de olmasaydı ekonomik konjoktür çerçevesinde ilgili birikimler bankalara başvuracaklardı.

Burada şunu belirtmek gerekir ki, finansal kiralama y la sistemde yeni bir kaynak yaratılmış ve ekonomiye yeni yatırım imkanı sağlanmış tır.

2. 2. 2. 3. Finansal Kiralamanın Teknolojik Gelişime ve Yenilenmeye Katkısı

Finansal kiralamanın Türkiye ekonomisine sağlayacağı en önemli yararlar dan bir diğeri ise yeni teknolojilerin ülkeye transfer edilebilmesine imkan vermesidir.

Türkiye için büyük bir öneme sahip olan ihracat artışının sürekliliği için yeni yatırımların ileri teknolojiye dayandırılması, bu arada mevcut sanayi yapısında bu yönde gelişmesi açısından finansal kiralamanın önemli katkıları olabilmektedir. Kanunun yürürlüğe girdiği yıldan bu güne kadar toplam 4.695.500.000.-\$ dolarlık yurtdışından ileri teknolojiye dayalı yatırım imkanı sağlanmış tır. Büyük finansman ihtiyacı gerektiren yatırımların bu yöntemle sahip olunması, iç ve dış dünyadaki teknolojik gelişmelerin takip edilmesine ve yatırımların ileri teknolojiye dayandırılmasına imkan sağlamaktadır.

2. 2. 2. 4. Finansal Kiralamanın Dış Ticaret Üzerindeki Etkisi

Türkiye’de mevcut 3226 sayılı Finansal Kiralama Kanunu ve ilgili yönetmelikleri sadece yurtdışından Türkiye’ye yapılacak kiralama işlemlerini kapsayacak şekilde

düzenlenmiş daha sonra Türkiye'den yurtdışına yapılacak finansal kiralama işlemlerine ilişkin düzenlemeler getirilmiştir. Bu uygulama 10.12.1988 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Uluslararası kiralama yoluyla finansman sağlama açısından İslam ülkeleri önemli bir potansiyel olarak değerlendirilmelidir. İslam bankaları içinde kredi, faizin söz konusu olmadığı bir finansman olması nedeniyle önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle, İslam ülkeleriyle finansal kiralama firmaları kurulması veya çeşitli kiralama faaliyetleri için finans sağlanması yoluyla önemli miktarlarda dış kaynak elde edilebilir. Diğer yandan, Türkiye'nin ihracatının büyük bir potansiyel oluşturan Kuzey Afrika ve Ortadoğu'daki bazı ülkelerin büyük miktarlarda ödeme zorlukları içinde bulunmaları nedeniyle finansal kiralama, geleneksel finans sağlama yöntemlerine alternatif bir çözüm olarak düşünülebilir. Konu üzerinde çalışıp, gerekli düzenlemeler geliştirilip, yurtdışına finansal kiralama yapılması; yeni pazarlara kavuşma ve satış yoluyla, girmekte güçlük çekilen belirli pazarlardaki ihracat, gelir ve pazar payımıza artırıcı yönde etkili olacaktır.

Ayrıca, ülkede üretilen malların yurtdışına finansal kiralama tekniği ile ihraç edilmesinde öncelikle, iddialı olunan sektörlerin düşünülmesine özen gösterilmelidir.

İhracata yönelik sanayileşmenin geliştiği, kalkınmada yatırım fonu olarak kullanılan döviz ihtiyacının arttığı dönemde hem yurt dışından Türkiye'ye, hem de Türkiye'den yurt dışına yapılacak finansal kiralama ayrı bir öneme sahiptir.

Bu yaklaşımdan sonra, kiralama yoluyla yurtdışından kredi sağlamak mümkündür. Yurtiçindeki yabancı sanayili finansal kiralama firmaları veya bunların kuracağı ortaklıklardan yapılan kiralamaların çoğunluğu, yurtdışındaki firmalardan yapılacak kiralamaların ise tamamı dış kredi niteliğinde olduğu düşünülmektedir. Halen Türkiye'nin dış kredi ihtiyaçlarının çok büyük olduğu söylenebilir. Finansal kiralama, bu konuda ek kredi imkanları sağlayabileceği gibi yeni bir borçlanma seçeneği oluşturacağından, Türkiye açısından hareket esnekliği sağlayan bir unsur olabilmektedir.

Finansal kiralama yöntemiyle, herhangi bir yatırım için gerekli makine ve teçhizatın doğrudan yurtdışından kiralanması veya yurtiçindeki bir finansal kiralama firmasının dışarıdan sağlayacağı bir krediyle bu makine ve teçhizatı satın alıp yatırımcıya kiralanması durumunda hem yatırım için kaynak sağlanmış olmakta ve yatırım için gerekli olan ithalat tümüyle dış krediyle yapıldığından kısa dönemde dış ticaret dengesinde olumsuz bir etki görülmemekte, hem de yatırımlar gerçek kaynaklarla finanse edildiğinden enflasyonist bir baskı ortaya çıkmamaktadır. Dış kaynaklarla finanse edilen finansal kiralama işlemleri sonunda ortaya çıkacak olan döviz cinsinden ve yapılması gereken kira ödemeleri ile kredi geri ödemeleri ise belirli bir döneme yayılacağından, bu kanaldan gerçekleşmiş döviz çıkışlarının ödemeler dengesi üzerindeki etkisi sınırlı olacaktır. Ayrıca yatırımın ihracata dönük olması durumunda kira veya kredi geri ödemeleri yoluyla ortaya çıkacak döviz giderleri de telafi edilecektir.

Finansal kiralama yoluyla yatırım için gerekli makine ve teçhizatın doğrudan yurt dışından kiralanması nedeniyle yatırım için kaynak sağlanmış ve yatırım için gerekli ithalat tümüyle dış kredi ile yapıldığından kısa dönemde dış ticaret dengesinde olumlu bir etki görülmüştür. Genel olarak 1980 yılında uygulamaya konulan ekonomik politikalarla birlikte dış ekonomik ilişkiler açısından önemli gelişmeler gerçekleşmiştir. İthalat ve ihracatta görülen artışlar dolayısıyla dışa açılma devam etmiş, ihracatta gerileme olmasına karşın, ithalattaki artış dış ticaret açığının genişlemesine yol açmıştır.

Burada açıklanmak istenen; yurt dışı kiralama (Cross-Border Leasing) ile gerçekleştirilen yatırımların finansal kiralamanın alternatifi olan (geleneksel finans sağlama yöntemleri) diğer yöntemlerle yatırımların gerçekleşmesi durumunda dış ticaret üzerindeki etkilerinin farklılığının vurgulanmasıdır.

2. 2. 2. 5. Finansal Kiralamanın Diğer Etkileri

Finansal kiralamanın uygulanmasının bankacılık sistemine ek gelir imkanı yaratması, küçük ve orta ölçekli firmaların yapılarının korunması ve Türkiye'nin pek çok

nedenlere bağlı olarak açıklanabilecek enflasyon sorununun olması nedeniyle, bu sorunlardan kurtulmak için gerekli olan kıt kaynaklarla üretim ve istihdamı genişletmek için verimliliği yükseltmek diğer bir deyişle ülkemiz açısından hayati bir önem taşıyan verimlilik artışının sağlanması ve daha öncede belirtilen bir çok konuda bu sistemin fonksiyonel öneminin olduğunun bilinmesidir.

2. 2. 2. 5. 1. Bankacılık Sistemine Ek Finansman Sağlamak

Finansal kiralama işlemleri son derece geniş teknik bilgi ve ihtisas gerektirdiği; Türkiye açısından çok yeni ve yabancı bir konu olduğu düşünülürse özellikle mevduat bankalarının finansal kiralama işlemleri yapmaları sakıncalı görülmektedir. En gelişmiş şekliyle uygulamanın bulunduğu ABD ve Japonya'da mevduat bankaları finansal kiralama işlemleri yapmamaktadır. Bankalar genellikle bu firmalara ortak olma yolunu seçmekte ve bu firmalara kredi açmaktadır. Böylece ortak olunan firmalara bankalar kredi kullandırabilmektedir.

28.06.1985 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan Kiralama Yasasıyla, ticari bankaların kiralama konusunda direkt olarak çalışma yapamayacakları; ancak bir leasing firması kurabilmelerine imkan tanımaktadır.

Kiralama işlemleri bankalara ek gelir yaratma imkanı vermektedir. Yurtdışından yapılacak kiralamalarda kira bedelleriyle süre sonunda malın satışı halinde bedellerinin bankanın kendi kaynaklarından transfer edebilmesi, bankalara döviz satma potansiyeli yaratmaktadır. Bankalar açısından finansal kiralamanın yaratmış olduğu bir diğer gelir potansiyeli, teminat mektuplarından oluşmaktadır. Finansal kiralama işlemiyle ilgili olarak bankalar kiralama firmalarına kiracı tarafından her ay kira bedellerinin ödenmesi konusunda ve sözleşme sonunda kiralanan değerlerin devredilmesi yönünde teminat mektubu verir. Ayrıca, gümrüklere hitaben yurtdışından kiralanan malların gümrük vergi,

resim ve harçlarının teminata bağlanması, bankalara ayrı bir teminat mektubu portföyü oluşturmaktadır.⁽⁴¹⁾

2. 2. 2. 5. 2. Kamu Sektörü Etkinliğinin Azaltılmasını Sağlamak

Bilindiği gibi Türkiye'nin finans sorunu vardır. Bunun pek çok nedenlerinin olması yanında devletin kaynak kullanımında yarattığı kalabalıklaşma olduğu bilinmektedir. "Kalabalıklaşma sorununun çözümü devletin küçülmesinde yatmaktadır".

Devletin küçülmesini, makro politika değişikliği ve bazı boyutlara oluşturmak mümkündür. KİT'lerin özelleştirilmesi kamu kesiminin küçülmesi açısından yararlı olacak ve düşünülen kamu kesimi küçülmesi ilkesine katkıda bulunacaktır. Türkiye açısından önemi ise, kitlerin kiralanarak verimliliği artırma, serbest piyasa ekonomisini geliştirme ve yukarıda belirtilen kamu sektörünün sınıflandırılmasında önemli bir etken olacaktır.

İstikrar programı olarak sunulan 24 Ocak 1980 kararları ile KİT'lerin serbest piyasa ilkelerine göre çalışmaları amaçlanırken hukuki düzenlemeler de yapılmıştır.

Ayrıca, Tasarrufları Teşvik ve Kamu Yatırımlarının Hızlandırılması hakkındaki 2983 sayılı yasa ile getirilen işletme hakkı devri de, KİT'lerin tesislerini belirli sürelerde gerçek ve tüzel kişilere kiralanması sistemidir. Buradan anlaşılacağı üzere mülkiyet hakkı saklı kalmaktadır.

KİT'lerin hemen hemen hepsi, ithalat koruması veya diğer başka formlarda devlet desteği olmaksızın kârlı olma ihtimalleri çok düşük olan teşebbüslerdir. Eğer alıcılar korumanın devam edeceğine inanırlarsa, kiralama yönteminin uygulanması mümkündür. Yukarıda sayılanlar, esas olarak özel yatırımcılara cazip gelmeyecek kamu hizmeti

(41) Sultan ÖZEL, "Yeni Bir Yatırım ve Finansman Yöntemi: Leasing", Dünya Gazetesi (11 Şubat 1981, S. 10573-2191, s. 4.

firmalardır. Bununla beraber özelleştirme yöntemlerinden, kiralama seçeneği mümkün olabilir.

Özelleştirmenin amaca ulaşabilmesinde, üzerinde önemle durulması gereken konulardan birisi de KİT'lerin kiralanması yoluyla elde edilen gelirin kamuya aktarılmayıp özel kesime devredilmesi son derece önemlidir. Gelişmiş mali piyasadaki kurumların kurulmasında ve işlerlik kazanmasında bu kaynaklar etkin bir şekilde kullanılmalıdır.

Ayrıca özel kuruluş ve devlet kurumlarında atıl kapasitesi olan makina ve teçhizatın finansal kiralama tekniği ile değerlendirilme olanağı yüksektir.

Diğer yandan özel kesim için rasyonellik sağlayan araçların kamuda da kullanılması doğaldır. Özellikle kamu finansman açıklarının büyük boyutlara ulaştığı dönemlerde, bazı malların kamuya finansal kiralama yöntemi ile devredilmesinin, bu malların doğrudan satın alınmasına oranla daha akılcı bir yol olacağı düşünülebilir.

2. 2. 2. 5. 3. Küçük ve Orta Ölçekli Firmaların Finansmanına Katkısı

Türkiye'de halen "ölçek ekonomileri" hakim durumdadır. Bu durumun doğal bir sonucu olarak 1980 sonrası uygulanan ekonomik politikalar karşısında küçük ve orta boy firmaların yalnız bırakılmaları bir yana, destekler daha çok büyük firmalara ve özellikle büyük dış ticaret firmalarına verilmiştir. Bu ve buna benzer durumlar karşısında küçük ve orta boy firmaların yapısı giderek önemli bir ölçüde bozulmuştur.

Küçük ve orta boy firmalar genel bir eğilim olarak yatırım harcamalarında sürekli olarak değil de belli aralıklarla bulunmaktadırlar. Belli aralıklarla yapılan bu harcamalar karşısında gerekli olan kaynağın o anda sağlanamaması, başka bir deyişle yatırım ile finansman planının süre itibariyle birbirine denk düşmemesi, bu firmaların yatırım harcamalarını azaltmaktadır.⁽⁴²⁾

(42) Atila BAĞRIAÇIK, **Dışa Açılma Sürecinde Küçük ve Ortaboy Firmalar (Dünya'da ve Türkiye'de)**, Dünya Ya. No. 44, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul, 1989, s. 20.

Daha önce de belirtildiği gibi Türkiye’de mevduat faizlerinin enflasyonun üzerinde belirlenmesine gayret gösterilmiştir. Günümüzde oldukça yüksek bir seviyede belirlenen banka mevduat faizi, talebi kısarak piyasada durgunluk yaratması yanında kredi faizlerinin daha da yükselmesine neden olmuştur. Bu uygulamalar sonrasında küçük ve orta boy firmaların kendi özkaynaklarının yetersizliği, sermaye piyasasından yeterince yararlanamamaları, banka kredisinden yararlanma konusunda da gerekli teminatları vermedikleri için kaynak bulmalarının sınırlı olduğu bilinmektedir.

Küçük ve orta boy firmaların sorunlarının çözümüne yönelik yapılacak yasal düzenlemeler yanında, finansal kiralama kanununda tanımlanan yatırım mallarına ihtiyaç duyan müteşebbislere bir sözleşme çerçevesinde kiralanmasını içeren orta ve uzun vadeli bir finansman yöntemi olan finansal kiralamanın sağladığı avantajlar gözönüne alındığında bu firmaların kendi yapılarından kaynaklanan sorunların çözümünde yardımcı olur. Ayrıca ülke ekonomisine olan katkılarının da önemli boyutlara ulaşmasına yol açabilir.

2. 3. FİNANSAL KİRALAMA SÖZLEŞMELERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

2. 3. 1. Finansal Kiralama Sözleşmelerinde Yatırım, Finansman ve Kiralama Nakit Akışı İlişkisi

Finansal Kiralamalar, kiracı firmanın iflası sözkonusu olmadıkça iptal edilemeyen ve kiralanan varlığın ekonomik ömrünün önemli bir kısmı süresince devam eden kiralamalardır. Firmayı uzun vadeli bir yükümlülük altına soktuklarından, borçlanma yoluyla finansman sağlanmasına benzetilirler. Finansal kiralamalar, firmanın faaliyetlerini yürütebilmesi için gerekli yatırımların yapılabilmesine bir finansman alternatifi oluştururlar ve finansman şekli olarak değerlendirilmeleri gereklidir.

Faaliyet kiralamaları ise kısa süreli kiralamalardır ve kiracı firma tarafından iptal edilmeleri daha kolaydır. Bu tür kiralamalar firmanın uzun vadeli bir yükümlülük altına girmesi anlamına gelmez. Bu nedenle bir finansman yöntemi olmaları söz konusu değildir. Faaliyet kiralaması kontratları tamamen bir yatırım kararı gibi ele alınıp değerlendirilebilir. Bu nedenle değerlendirilmeleri firmada sorun yaratmaz.

Aynı şeyi finansal kiralamalar için söylemek oldukça zordur. Finansal kiralama yapmayı düşünen bir işletmeye önerilen kiralama kontratlarının değerlendirilmesi dışardan basit bir işlem gibi görünürse de, birbirinden oldukça farklı konuları içermesi nedeniyle görüldüğü kadar basit olmamaktadır.

Gerçekten de leasing sözleşmelerini değerlendirmenin, finans teorisyenlerini uzun süre uğraştıran önemli bir özelliği vardır. Kiralama problemi, kişiyi belirsizlik koşullarında yatırım ve finansman kararlarını bir arada vermeye zorlar. Teoride, yatırım ve finansman kararları birbirinden bağımsız olarak kabul edilirler. Firma belirli bir finansman şeklini benimsemiştir ve yatırım kararı verilirken yatırımın daha önce belirlenen finansman şekline uygun olarak finanse edildiği varsayılarak analiz gerçekleştirilir. Oysa kiralamada hem yatırım önerisi, hem de yatırımın finansmanını firmaya aynı anda bir tek paket halinde sunulmaktadır.

Kiralama yapılırken, yatırım ve finansman kararlarının aynı anda verilmesi gerekmekte, bu da finansal kiralamayı karmaşık bir karar türü haline sokmaktadır.⁽⁴³⁾

2. 3. 1. 1. Yatırım ve Finansman İlişkisi

Yatırımlar değerlendirilirken yatırım tamamen özsermaye ile finanse edilmiş mini bir firma olarak kabul edilir ve projenin vergi sonrası net nakit akışlarının tahmini yapıldıktan sonra risk durumu değerlendirilip, sermaye piyasalarında aynı riske sahip yatırımlardan

(43) UYANIK, s. 61.

yatırımcıların elde etmeyi bekledikleri getiri oranı, yani sermayenin fırsat maliyeti kullanılarak net bugünkü değeri hesaplanır. Böylece bu mini firmanın piyasa değeri bulunup, işletmenin tümüne katkısı hesaplanmaya çalışılır.

Gerçek hayatta ise vergiler, ihraç giderleri, iflas giderleri ve diğer nedenlerle sermaye piyasalarının varsaydığı gibi mükemmel değildir ve finansal kararlarda, yatırım kararları gibi, bir firmanın değerinin arttırılması veya azaltılmasında etkili olabilirler.

Sermaye maliyeti kavramı kullanılarak bir yatırım değerlendirilirken, yatırıma özgü finansman şekli tekrar dikkate alınmamalıdır. Yatırımın finansmanı nedeniyle ortaya çıkan faiz, kâr payı gibi nakit akışları, bugünkü değerleri nedeniyle projenin net bugünkü değerini etkilese bile analize katılmazlar. Firma bir bütün kabul edilerek, bireysel projeler firmanın tümü için hesaplanan ve değerlendirilecek projelerin hepsi için geçerli olacak bir sermaye maliyeti ile bugüne indirgenirler. Varsayım, projelerin finanse edilmiş şeklinin, firmanın tümünün finansmanı olduğu şeklindedir.

Sermaye maliyeti, bir makinaya yatırım kararı verilirken pek sorun yaratmamakta ancak makinanın alımında bir de finansal kiralama alternatifi söz konusu ise, analiz yönteminin ne olması gerektiğine açıklık getirmektedir. Çünkü kiralama seçeneği belirli bir projeye özgüdür ve tüm firma için geçerli olabilecek özellikler taşımamaktadır. Sözelimi IBM firması, ürünlerini kiraya verirken kiralama sözleşmesi koşulları sadece IBM'in ürettiği bilgisayarlar ve ofis cihazları için geçerlidir. Firmanın bir bütün olarak kabul edilmesi gerekliliğinden yola çıkan sermaye maliyetinin kullanılarak kiralama seçeneklerinin değerlendirilmesi, bu nedenle anlamlı sonuç vermez.⁽⁴⁴⁾

2. 3. 1. 2. Yatırım ve Kiralama İlişkisi

Sermaye piyasalarının mükemmel olmayışı, bir yatırım ve yatırımın finanse edilmiş şeklinin birbirine bağlı kararlar olmasına neden olmaktadır. Yatırım ve finansman kararları

(44) CEYLAN, s. 91.

arasındaki bu ilişki, bir finansman şekli olan kiralamanın da yatırım kararlarında etkili olabileceğini ve yatırımların analizinde dikkate alınması gerektiğini açıkça ortaya koyar.

Gerçekten de diğer finansman yöntemleri ile firmada kullanılması kârlı gibi görünmeyen bir yatırım, finansal kiralama ile kârlı duruma geçirilebilir.

Bir firma bir varlığa hizmetlerinden yararlanabilmek için yatırım yapar. Yatırım kararı verilirken birçok aday yatırım arasından seçim yapılması gerekir. Hisse senedi sahiplerine maksimum yarar sağlayacak yatırımların firma yönetimi tarafından belirlenmeleri ve gerçekleştirilmeleri gerekir. Bu ilke, finans yazınına, yatırımların net bugünkü değerlerine bakılarak seçilmeleri gerektiği şeklinde geçmiştir. Pozitif net bugünkü değere sahip yatırım teklifleri bir firma için ekonomik açıdan yararlı projelerdir. Uygun kiralama sözleşmeleri ile bu projeler firma için daha da çekici bir hale getirilebilir ve çekici olmayan yatırımların, yani negatif net bugünkü değere sahip projelerin, normal finansman yöntemleri varsayımı ile hesaplanan net bugünkü değerleri ile kiralama sözleşmesinin net bugünkü değerleri toplamı olumlu ise çekici yatırım projelerine dönüştürülmeleri mümkün olabilir. Böylece, kiralama alternatifi dikkate alınmadan değerlendirilip reddedilen bir yatırım, uygun bir kiralama sözleşmesi ile firmaya ekonomik açıdan yararlı hale getirilebilir.

Sorun, kiralamanın bir finansman şekli olarak analize nasıl katılması gerektiğinin belirlenmesindedir. Kiralama sözleşmesi koşulları belirli bir yatırımla ilgili olarak geçerli olabilirken, bir başkası için geçerli olmayabilir.⁽⁴⁵⁾ Bu da firmanın finansal yapısında kiralamanın sabit bir kalem olarak alınmasını ve sermaye maliyeti hesaplanmasında kullanılabilirliğini olanaksız kılmaktadır. Kiralama ile ilgili olarak, firma nakit akışlarında ortaya çıkması beklenen değişikliklerin bir başka şekilde analize katılması gerektiği açıktır.

(45) UYANIK, s. 63.

2. 3. 1. 3. Kiralamada Nakit Akışı

Bir firma bir varlığın kullanımını kiralama yoluyla elde ettiğinde nakit akışlarında bir takım değişikliklerin olması beklenir. Bilindiği gibi sermaye bütçelemesi analizlerinde yapılması düşünülen yatırım nedeniyle sağlanacak nakit akışları birbirleriyle karşılaştırılır. Yani yatırımdan elde edilmesi beklenen ek nakit akışları değerlendirilerek yatırımın değeri belirlenmeye çalışılır.

Kiralama kararı verilirken de, ilk olarak kiralamanın firma nakit akışında yaratacağı değişiklikler belirlenmelidir. Kiralama ile ortaya çıkacak nakit akışı farklılıklarını şöyle özetleyebiliriz.

- a)** Varlığın satın alındığı takdirdeki maliyetine eşit bir nakit girişi olacaktır.
- b)** Yatırım teşvik kredisinden vazgeçilecek, yani yatırım kredisi kadar bir nakit çıkışı olacaktır.
- c)** Her dönemde eşit tutarlarda olması gerekmesede, kiralama dönemi boyunca kira ödemeleri yapılacaktır.
- d)** Kira ödemeleri gider olarak gelirden düşülerek vergi tasarrufları sağlanacaktır. Yıllık vergi tasarrufu miktarı, vergi oranı ile kira bedelinin çarpımına eşit olacaktır.
- e)** Kiracı firma, varlığın sahibi durumunda olmayacağından aşınma giderleri ile sağlanacak vergi tasarrufundan yoksun kalacaktır. Aşınma vergi tasarrufu da, aşınma için ayrılan miktar ve marjinal vergi oranının çarpılması ile bulunur.
- f)** Varlığın kullanım dönemi sonunda firmaya kalacak vergi sonrası hurda değerinden vazgeçilmektedir. Bu da kiralamanın bir diğer nakit çıkışıdır.

g) Satınalma ve kiralama durumlarında makinaların bakım giderleri aynı olmayabilir. Bu tür faaliyet giderleri bazı kiralama tiplerinde kiracı tarafından bazılarında ise kiraya veren tarafından üstlenilmektedir. Bu gibi farklılıkların analize dahil edilmesi gereklidir.

Bir de kiralama ile direkt ilgisi olmayan, ancak dolaylı yoldan analize alınabilecek nakit akışları vardır. Bunlar, kiralamanın firma borç kapasitesinde oluşturduğu değişikliklerle ilgilidir.⁽⁴⁶⁾

Finansal kiralama nedeniyle kiracı firma, kiraya veren firmaya önceden belirlenmiş sabit ödemeler yapma yükümlülüğünü üstlenir. Firmanın yükümlülüklerinin artması borç alabilme yeteneğini azaltır. Halbuki, borç alarak finansmanın önemli bir üstünlüğü vardır. Faiz giderleri vergiden düşülebilir ve faiz vergi tasarrufları firmalar için oldukça önemlidir. Bir firmanın değerli varlıkları arasında sayılan faiz vergi tasarrufları firmanın piyasa değerinin artmasını sağlar. Çünkü firmanın tahvilleri yazılı değerlerinden çıktıkça vergi tasarruflarından sağlanan yararların tümü sermayedarlara gider.

Kiralamanın, firmanın borç kapasitesinde oluşturduğu değişikliklerle ilgili olarak ortaya çıkan diğer nakit akışlarını şu şekilde özetleyebiliriz;

h) Kiralama firmanın borçlanabilmesini kısıtladığından alınamayan borcun faiz ödemeleri kiralama için bir nakit girişi oluştururlar. Çünkü kiralama ile, borç alıp faiz ödemek zorunluluğu ortadan kalkmaktadır.

ı) Faiz giderlerinin vergiye tabi kazançtan düşülmesi ile ortaya çıkan tasarruf kiralama nedeniyle sağlanamamakta; dolayısıyla nakit çıkışı olarak adlandırılmaktadır. Kaybedilen faiz vergi tasarrufları, ödenmesi beklenen faiz miktarı ile firmanın vergi oranının çarpılması ile hesaplanır.

(46) Şevket ALAGÖK, Finansal Kiralama (Leasing) DYB Genel Müdürlüğü Yayınlanmamış Araştırma, Aralık 1985, s. 44.

Kiralama kararı verilirken kiralama ile nakit akışında yaratılacak değişiklikler belirlendikten sonra, kiralamanın ek nakit akışları bugüne indirgenerek kiralamanın net faydası bulunup, bu değerin projenin normal finansman varsayımı ile hesaplanan net bugünkü değerine eklenmesi ile kiralama seçeneğinin bir finansman şekli olarak firmaya yararlı olup olmayacağı ortaya çıkarılabilir. Kiralamanın net faydası olumlu ise kiralama seçeneği dikkate alınacak, kiralamanın net faydasının yatırımın normal finansman varsayımı ile hesaplanan net bugünkü değerine eklenmesi ile ortaya çıkan değer de olumlu ise, yatırımın kiralama yoluyla gerçekleştirilmesine gidilecektir.⁽⁴⁷⁾

(47) UYANIK, s. 99.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE FİNANSAL KİRALAMA VE BİR EKONOMETRİK ANALİZ

3. 1. DÜNYA'DA FİNANSAL KİRALAMA

Dünyadaki en eski fakat en ileri finansal kiralama *sanayi* ABD'de bulunmaktadır. ABD'de leasing'e konu olan teçhizatta yapılan yatırım miktarının 1993 yılı itibarı ile 160 milyar dolara ulaştığı tahmin edilmektedir. Bu gelişmenin altında yatan etken, 1980'li yıllarda Amerikalı iş adamlarının yatırımlarını geleneksel yolla temin edilen finansman ile gerçekleştirme yerine, daha sağlıklı bir alternatif olarak görülen finansal kiralamayı tercih etmeleridir.⁽⁴⁸⁾

ABD'deki leasing faaliyeti, uygulamadaki vergi politikalarından oldukça fazla etkilenmiştir. 1981 yılında çıkarılan kanun ile (Economic Recovery Tax Act) iş hayatındaki düzenlemelerin şekil ve yapısına yeni bir anlayış getirilmiştir. Mesela, kiralama işlemi; kiracıya, kira süresinin sonunda mantık dışı düşük bir miktarla teçhizatı satın almaya müsaade etmişse daha önceki dönemlerde yürürlükte olan vergi kanunu kiralayan tarafı cezalandırmaktaydı. Ancak yeni kanun ile kiralayan ve kiracıya müzakere için bir ortam yaratılarak bu durum çözüme kavuşturulmuştur.⁽⁴⁹⁾

(48) Sudi APAK, *Uluslararası Finansal Teknikler; Analiz, Teori, Uygulama*, 2. B., Bilim Teknik Yayınevi, Eskişehir, Nisan 1995, s. 142.

(49) ERDOĞAN, s. 200.

Yeni kanunun bir diğ er özelliğ i de kiralayan tarafın belirli vergi kazançlarını elde edebilmesidir. Ancak kiraya konu olan teç hizat, ABD sınırları dışında kullanıma verilmiş se; kiralayan, vergi kazançlarından faydalanma hakkını kaybedebilmektedir.⁽⁵⁰⁾

Finansal kiralama iş lemleri Japonya'da 1960'lı yıllarda başlamış tır. Faaliyetlerin baş langıcında Japon kiralama şirketlerinin çoğ u büyük bankacılık ve ticaret iş letmeleri tarafından kurulmuştur. Kiralama kontratlarının hacmi, Japon endüstriyel ve ekonomik geliş mesine bağ lı olarak, hızla büyümüş tır.

Japon kiralama firmaları, kiraladıkları malların üreticilerini kiracıyla aralarında bir aracı gibi kullanarak malların kiralama iş leminde daha etkin olmayı amaçlamış lardır. Böylece baş latılan üretici programları adı verilen ç alı ş malarla kiralama firmaları özellikle bü ro araçları pazarında, büyük başarı sağlamış lardır.

Kiralamanın az geliş miş ü lkelerdeki geliş imi, geliş miş ü lkelerdeki geliş imine kıyasla daha sınırlı olmuştur. Geliş mekte olan ü lkelerde kiralama firmaları genellikle küçük ve orta boy iş letmelere yönelik faaliyette bulunmakta ve daha çok taşı macılık, iş ve bü ro makinaları, enerji, madencilik, tarım ve tarımsal sanayi alanlarında iş yapmaktadır.

Dünya Bankasının bir yan kuruluş u olan ve özel sektör faaliyetlerinin geliştirilmesi için ç alı ş malar yapan Uluslararası Finans Kurumu (IFC) baş lı ca banka ve kiralama gruplarıyla birlikte geliş mekte olan ü lkelerde kiralama firmalarının kurulmalarına öncülük etmektedir. IFC bu ü lkelerde kiralamayla iliş kili olarak yerli sermaye, teknik bilgi veya sermaye sağ layacak yabancı ortaklar ve kamu otoritelerini bir araya getirip kurumlaş mayaya yardımcı olmak, yeni kurulan kiralama firmalarına özsermaye veya kredi sağ lı yarak kurulmalarına öncülük etmek, yeni kurulmuş kiralama firmalarının yabancı piyasalarda tanıtımını yapmak, kiralamanın geliş mediğ i ü lke yöneticilerine kiralama iş lemlerinin düzenlenmesinde danış manlık yapmış tır.

(50) Ş ENGEZER, s. 14.

Tablo 2: Bazı Gelişmekte Olan Ülkelerde Kiralama Sektörüne Ait Kuruluş Bilgileri

Ülkeler	İlk Kiralama Şirketinin Kuruluş Tarihi
Brezilya	1966
Şili	1978
Kolombiya	1974
Dominik Cumhuriyeti	1983
Ekvador	1979
Hindistan	1973
Endonezya	1975
Ürdün	1982
Güney Kore	1972
Malezya	1974
Meksika	1961

Kaynak: Proje Finansmanında Finansal Kiralamanın Rolü "Türkiye Örneği" s. 13.

Gelişmekte olan ülkelerdeki kiralama firmalarının kuruluşlarına ait tarihler tablo 2'de görülmektedir.

Avrupa Topluluğu, Topluluk içinde bankacılık sektörünü uyumlu hale getirmek için Merkez Bankalarını, finansal kuruluşları kapsayan talimat taslakları düzenlemektedir. Ancak özellikle leasing işlemleri için resmi talimatlar düzenlenmiştir.

Avrupa Topluluğu, bütün leasing şirketlerini kapsayan tek bir çalışma izni sistemi üzerinde çalışmalar yapmaktadır. Böylece bütün leasing şirketleri kendi ülkelerinde aldıkları çalışma izinleri ile Avrupa Topluluğuna üye ülkelerde işlem yapabileceklerdir.

3. 2. TÜRKİYE'DE FİNANSAL KİRALAMA SEKTÖRÜ

Finansal kiralama, ülkemizde yeni ve gelişmekte olup, henüz tam yaygınlaşmamış bir finansman yöntemidir. En çok turistik tesislerin kiralanmasına; arazi maden, fabrika binası gibi gayrimenkullerin kiralama ile kullanım haklarının elde edilmesine rastlanılmaktadır. Son yıllarda bilgisayarların firmalarımızda yaygınlaşması ile bilgisayar kiralamalarının da da büyük gelişmeler olmuştur.⁽⁵¹⁾

Yüksek enflasyon, sermaye piyasasının gelişmemiş olması mülkiyeti kiralamadan daha avantajlı hale getirmiş ve kiralamanın yaygınlaşmasını engellemiştir. Ancak yatırımları finansal kiralama ile finanse etmenin uluslararası alanda ulaştığı nokta, ülkemizde de bu uygulamanın gelişme ve büyük çapta kabul görme şansının yüksek olduğunu göstermektedir. Tüm dünyada kanıtlandığı üzere Türkiye'de de sabit sermaye yatırımlarının derinleşmesi ve yaygınlaşması için finansal kiralama yöntemi etkin bir çözüm olabilecektir. Türkiye'de orta ve uzun vadeli finansman ve yatırım kredisi sağlama sorununun zamanla büyük boyutlara ulaşması bu alanda kurulmuş kalkınma bankaları aracılığı ile çözümlenmeye çalışılmış, buna paralel olarak da Merkez Bankası reeskont imkanı, orta ve uzun vadeli kredilerde faizin düşürülmesi, faiz farkı iadesi, teşvik belgeli yatırımlara verilecek kredilerin mevduat kaynaklarına daha düşük mevduat munzam karşılığı uygulanması gibi önlemler almıştır. Orta ve uzun vadeli krediler firmalar açısından avantajlı olmakta ise de, bankalar bu tür vadede kredi vermekten kaçınmaktadırlar. Çünkü ticari bankalar bir durgunluk ya da buhran dönemlerinde vadesiz veya kısa vadeli kredilerin hemen ödenmesini isteyebilirler veya bu tür kredi verilmesine son verebilirler. Bu durum orta ve uzun vadeli kredilerde mümkün değildir.⁽⁵²⁾

Türkiye ekonomisinin büyüyen finansman ihtiyaçlarını karşılamak için gerekli olan kredilerin yaratılmasında "Türk Bankacılık Sistemi" giderek daha az başarılı olmaktadır.

(51) UYANIK, s. 35.

(52) M. Soner AKGÜN, "Leasing" T.C.M.B. 1991 s. 13.

Mevduatın net krediye dönüştürülmesi oranının giderek azalması ve mevduat bankalarının orta ve daha uzun vadeli kredi verme hususunda giderek isteksiz davranması sonucu bu tür kredilerde büyük bir daralma meydana gelmiş, ülkemizde hem yabancı sermayenin girişini temin etmek, hem de ciddi boyutlara ulaşan orta ve uzun vadeli finansman teminindeki açığı kapatmak açısından kanuni temele dayanan bir finansal kiralama uygulamasının gerekliliği gündeme gelmiştir. Bunun sonucu olarak 10.06.1985 tarihinde 3226 sayılı Finansal Kiralama Kanunu Kabul edilmiştir. Bu kanun geçmişteki kira uygulamalarından doğan kavram kargaşalarını ortadan kaldırmakta, finansal kiralama yasal bir çerçeveye çizmekte ve dış kredi sağlayabilmek için yabancı finansal kiralama kuruluşlarını Türkiye’de elverişli ortamın bulunduğuna dair güvence vermektedir.

Finansal kiralama faaliyetleri noter huzurunda düzenlenen sözleşmeler şeklinde oluşturulmakta ve işlerliğini kazanmaktadır. Sözleşmede kiracı ve kiralayan olmak üzere iki taraf bulunmaktadır. Kiracı firma yapacağı yatırım için gerekli gördüğü ve bizzat seçtiği varlığın zilyetliği ve bir müddet kullanım hakkını elde etmek maksadıyla bu konuda faaliyet gösteren bir aracı leasing firmasına başvurmakta ve sonuçta leasing firması, o varlığı satın alarak kiracı firmaya sabit ödemeler karşılığında kiraya vermektedir.⁽⁵³⁾

Taraflarca kararlaştırılan kira ödemelerinin Türk Lirası ve T.C.M.B’.ca alım ve satımı sözkonusu döviz cinsinden yapılabilmesi mümkün olmaktadır. Yurt dışından yapılacak finansal kiralamalarda kira bedeli yıllık 25.000 ABD doları karşılığı Türk Lirasından az olamamaktadır. Bakanlar Kurulu bu miktar üzerinde değişiklik yapmak hususunda tam yetkilidir. Kiralayanların borçları toplam özkaynaklarının 15 katını geçmemekte, yapılan sözleşmeler ise en az 4 yıl süreyle düzenlenmekte ve feshedilememektedir. Ancak,

- a) Amortisman süresi 4 yıldan kısa olan mallara,
- b) Teknolojik niteliği itibariyle kullanımının 4 yıldan kısa olduğu H.M.’nce onaylanan mallara,

(53) KUNTALP, s.18.

c) Sözleşme süresi sonunda yeniden finansal kiralama konusu olan mallara ilişkin sözleşmeler ise 4 yıldan kısa olarak düzenlenebilmektedir.

Sözleşme, eğer sözkonusu mal taşınır nitelikte ise kiracının ikametgahı noterliğinde özel sicile tescil edilmekte, taşınmaz nitelikte ise bu malın bulunduğu tapu kütüğüne, gemilerle ilgili sözleşmeler ise gemi siciline şerh edilmektedir. Finansal kiralamaya konu olan mal mülkiyeti kiralayana ait olmakta, sözleşmede belirtilmek suretiyle süre sonunda bu malın kiracı tarafından satın alınıp mülkiyetinin kiracıya geçmesi durumunda karara bağlanabilmektedir. Yapılması düşünülen yatırımın gerçekleşmesinde yatırım indirimi istisnasından yararlanabilmek de mümkündür. Bunun için finansal kiralama yolu ile yapılan yatırımların teşvik belgesine bağlanması ve yeni olması zorunludur. Yatırım indirimi istisnasından yararlanabilmek için kiralayan ve kiracının Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı'na müracaat ederek teşvik belgesi alması gerekmektedir. Yatırım indirimi istisnası uygulamasından malın mülkiyetine sahip olan kiralayan yararlanmakta, kira konusu olan mal kiracının aktifinde yer almadığı içinde kiracının yatırım indirimi istisnasından yararlanması sözkonusu olmamaktadır. Yeni olsa bile personel lojmanları, bu lojmanların tefrişinde kullanılan mallar, arsa ve arazi, yedek parça temini, esas proje dışında münferit tesisat, makina ve araç alımı için yapılan harcamalar yatırım indirimi istisnasına konu olamamaktadırlar. Sözleşmede taraf olan kiralayan leasing firmaları yalnızca anonim ortaklık şeklinde kurulabilmekte ve Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığının bağlı bulunduğu bakanlığın ön izniyle faaliyetine başlayabilmektedir. Kiralayan firmaların öz sermayeleri 1 milyar T.L.'sından az olamamakta, yabancı kiralayan firmaların Türkiye'de şube açmalarında ise ödenmiş sermayelerinin en az 2 milyon A.B.D. doları karşılığı T.L.sı olması şartı aranmaktadır. Kiralayan firma, mülkiyeti kendisine ait olan malı sözleşme süresince sigorta ettirmek zorundadır. Sigorta primlerinin ödenmesi ise kiracının yükümlülüğündedir. Kiracı, kiraladığı malı itina ile kullanmayı taahhüt etmektedir ve bu süre içinde söz konusu olabilecek hasar ve ziyan sorumluluğu kiracıya aittir.

Kiracının iflası halinde iflas memuru, finansal kiralama konusu olan malların sınıflandırılmasına karar verir. Kiralayanın iflası halinde ise sözleşme kararlaştırılan sürenin sonuna kadar geçerliliğini sürdürür. Normal şartlarda sözleşme kararlaştırılan sürenin son bulmasıyla biter. Ancak taraflardan herbiri sürenin bitiminden en az 3 ay önce bildirmek kaydıyla mevcut veya yeni şartlarla sözleşmenin uzatılmasını isteyebilir. Sözleşme, firmanın sona ermesi, tüzel kişiliğin kaybedilmesi, kiracının iflası veya aleyhine yapılan bir icra takibinin sonuçsuz kalması, kiracının ölümü veya fiil ehliyetini kaybetmesi veya işletmesini tasfiye etmesi hallerinde sona ermektedir. Kiracı eğer kira bedelini ödemede temerrüde düşerse, kiralayan tarafından verilen 30 gün zarfında da bu ödeme gerçekleşmezse sözleşme kiralayan tarafından feshedilebilmektedir. Sözleşme kiralayan tarafından feshedilirse kiracı malı iade etmekle birlikte, vadesi gelmemiş kira bedellerini ödemekle yükümlü olmaktadır. Kiracı tarafından sözleşmenin feshi durumunda ise kiracı malı iade etmekte ve uğradığı zararın tazminini kiracıdan talep edebilmektedirler.⁽⁵⁴⁾

Finansal Kiralama Kanunu'na göre, akdedilen ve satın alma hakkı bulunmayan veya satın alma hakkı bulunsa dahi teşvik belgesinde gümrük muafiyetinden yararlanması öngörülmemiş sözleşmelere konu olan malların Türkiye'ye girişinde ileride doğabilecek vergileri karşılayacak miktarda teminat alınmaktadır. Bu teminat;

- a) Para,
- b) Bankalar tarafından verilen teminat mektubu,
- c) Hazine tahvil ve bonoları,
- d) Hükümetçe belli edilecek milli esham ve tahvilat,
- e) İlgililer veya ilgililer lehine üçüncü şahıslar tarafından gösterilen ve alacaklı amme idarelerince haciz belgelerine dayanarak haczedilen menkul ve gayrimenkul mallar olarak

⁽⁵⁴⁾ Atilla ALTOP, **Özellikle Taşınır Yatırım Mallarına İlişkin Finansal Kiralama (Leasing) Sözleşmesi**, Türkiye İş Bankası Vakfı, Adalet Matbaası, 1990 Ankara s. 173.

kabul edilebilmekte ve Gümrük İdare Amiri'nin onayı sonrası kiralama konusu malın ithal edileceği gümrük saymanlığına verilmektedir. Teminat sonradan tamamen veya kısmen değerini kaybeder veya borç miktarı artarsa teminatın tamamlanması veya başka teminat gösterilmesi istenmektedir.

Türkiye'ye getirilen leasing konusu malların, sözleşme süresi sonunda kesin ithalinin yapılmaması ve kiralayana iade edilmek üzere yurt dışına çıkarılmak istenmesi halinde, giriş ayniyatına uygun olması gerekmekte, sözleşme süresi sonunda kesin ithalinin yapılmak istenmesi halinde ise gerekli gümrük ve resimlerinin ödenmesi şartıyla daha önce alınan teminat iade edilmekte ve haciz kaldırılmaktadır. Finansal kiralama yoluyla, eski, kullanılmış, standart dışı, kusurlu, düşük kaliteli ve izne bağlı mallar listesinde yer alan malların yurt dışından kiralanması Devlet Planlama Teşkilatı'nın önizni ile mümkün olabilmektedir.

Finansal kiralama firmalarının iç denetimleri çalıştırdıkları iki denetçi sayesinde yapılabilmekte, dış denetimleri ise mali yapılarının incelenmesine tam yetki verilmiş bankalar yeminli murakıpları ve yardımcıları ile hazine kontrolörleri ve yardımcıları tarafından yerine getirilmektedir. Ancak denetim raporlarından alınan sonuçlara göre mali yapılarının zayıfladığı anlaşılan kiralayanlara mali bünyelerini güçlendirmeleri için gerekli emirleri vermek ve mevzuata aykırı işlemlerin sorumluları hakkında soruşturma talebinde bulunmaya Hazine Müsteşarlığının bağlı bulunduğu bakanlık yetkili olmaktadır.

Türkiye'de finansal kiralama sektöründe faaliyet gösteren firmaların dağılımı aşağıdaki gibidir.

Aşağıda tablo 3'den de açıkça görüleceği üzere sektörün çoğunluğunu banka kökenli leasing şirketleri oluşturmaktadır.

Tablo 3: Finansal Kiralama Firmalarının Ortaklık Yapılarına Göre Dağılımları

	Sayı
1 - 3226 FKK'na göre kurulan ve sermayesinin % 50'sinin üzeri bankalara ait olan şirketler	24
2 - 3226 FKK'na göre kurulan diğer şirketler	12
3 - Yatırım ve Kalkınma Bankaları	9
4 - Özel Finans Kurumları	5
Toplam	50

Kaynak: Türkiye'de Finansal Kiralama-Leasing (Esaslar ve Uygulama II) Semineri, 1996, s.24

Ülkemiz finans sektöründe gerçek anlamda yatırımcılara, özellikle orta ölçekli yatırımcıya yönelik orta ve uzun vadeli finansman kaynağı yok denecek kadar azdır. Finansal kiralama sektörü son beş yıldan bu yana yutici yurtdışı işlemlerin toplamı olarak 7 milyar \$'a yakın yatırım finanse etmiştir. Uçaktan bilgisayara, gemiden tekstil makinasına, turizm tesisinden demir - çelik fabrikasına kadar geniş müşteri kitlesine hitap edebilen ve yatırım için fon yaratan leasing sektörü her geçen yıl gittikçe büyümekte ve ülkenin toplam sabit yatırımlarından aldığı pay gittikçe artmaktadır.⁽⁵⁵⁾

Ülkemizde leasing endüstrisinin genel yapısına baktığımızda bankaya bağlı firmaların piyasada söz sahibi olduklarını söyleyebiliriz. Son yıllarda özellikle iç tasarrufun yatırımları besleyecek güçte olmaması ve buna bağlı olarak işletmelerin fon ihtiyacının karşılanamaması nedeniyle kiralamanın Türkiye açısından önemi artmıştır ve giderek daha da artmaktadır. Türkiye'de sermaye piyasasının yeterince gelişmemiş olması, buna paralel olarak sanayide likidite darboğazının şiddetle hüküm sürmesi ve yatırımların beklenen hızda artmaması, ülkemizde leasing'in yatırım projelerinin finansmanında önemli bir yer teşkil etmesine neden olmaktadır. Ülkemizde leasing sektörünün ekonomimize pek çok yararlar sağlayacağı açıktır. Leasing uygulamaları yabancı sermaye ortaklığı ve dış krediler açısından önemli bir başlangıç oluşturmakta,

(55) "İktisadi Araştırmalar Vakfı", Türkiye'de Finansal Kiralama - Leasing (Esaslar ve Uygulama II), Seminer, İstanbul, 1996, s. 24.

ülkemizde herhangi bir firmanın yapmayı düşündüğü yatırım nedeniyle gereksinim duyduğu makina ve teçhizatın yurtdışından kiralanması veya yurtdışından sağlanan bir krediyle satın alınıp kiralanması durumunda, hem kaynak sağlanmış olmakta hem de ithalat tamamen dış krediyle yapıldığından kısa dönemde dış ticaret dengesinde olumsuz bir etki görülmemekte, yatırımlar gerçek kaynaklardan finanse edildiğinden enflasyonist bir baskı da söz konusu olmamaktadır. Ayrıca leasing ile yeni teknolojiler ülkemize gelmekte ve böylece üretim ve dağıtımda daha kaliteli ve verimli sonuçlar alınabilmektedir.

3.5. TÜRKİYE'DE FİNANSAL KİRALAMANIN YASAL ÇERÇEVESİ VE TEŞVİK DÜZENLEMELERİ

3.5.1. Türkiye'de Finansal Kiralama Kanunu

Finansal Kiralama Kanunu'nun ilk maddesinde kanunun amacı açıklanmaktadır. Bu maddede kanunun, yalnız finansman sağlamaya yönelik sözleşmelerin düzenlenmesini esas aldığı belirtilmekte ve diğer kiralama anlaşmaları kapsam dışında bırakılmaktadır.

Madde 2'de kanunun kapsamı, Madde 3'de ise kanunda geçen terimlerin tanımı yapılmıştır. Madde 4'de finansal kiralama sözleşmesi tanımlanmaktadır. Buna göre, finansal kiralama sözleşmesinde, kiracının talebi ve seçimi üzerine finansal kiralama firması üçüncü bir kişiden satın aldığı veya diğer yollarla elde ettiği malın kullanım hakkını, maldan her türlü faydayı sağlamak üzere kira bedelleri karşılığında ve belirli bir süre feshedilmemek üzere kiracıya devreder. Sözleşmeye taşınır veya taşınmaz mallar konu olabilmekte, patent gibi fikri ve sınai haklar uygulama dışı bırakılmaktadır.

Yedinci maddede sözleşmenin feshedilmezlik süresinin en az dört yıl olacağı belirtilmiştir. Böylece finansal kiralamanın orta vadeli bir finansman yöntemi olması istenmektedir. Dört yıllık bu sürenin sözleşmenin imzası ile mi, yoksa ilk kira ödemesiyle mi başlayacağı pek açık değildir.⁽⁵⁶⁾

(56) ALTOP, s. 147.

Finansalkiralamada, kiracı malın ekonomik mülkiyetini elinde bulundurmakta, hukuki mülkiyet ise kiraya verende kalmaktadır. Medeni Kanunumuzda iyi niyetli üçüncü kişilerin malik olmayan kişiden mülkiyet veya diğer sınırlı aynı hakları kazanmaları mümkün kılınmıştır. Böylece, kiracıdan malın üçüncü kişilerce iyi niyetli iktisabı her zaman sözkonusu olabilecektir. Bu olasılığı ortadan kaldırılabilmek için sicile tescil sistemi getirilmiş, böylece kiralamanın kullananın ekonomik ilişkiler kurduğu üçüncü kişiler açısından tehlikeli sonuçlar vermesi önlenmeye çalışılmıştır. Kiracıdan mal almak isteyenler bu sicili veya tapuyu incelemek suretiyle malın finansal kiralama konusu olup olmadığını öğreneceklerdir. Şayet sicili incelememişlerse, gerekli özeni göstermemiş sayılacaklar ve iktisapları geçerli olmayacaktır.

Finansal kiralama firmalarının anonim şirket olması, kuruluş ve şube açma izinlerinin ve denetimlerinin Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Ödenmiş sermayelerinin en az bir milyar lira olması Türkiye’de şube açacak yabancı firmaların ödenmiş sermayelerinin en az iki milyon ABD Doları karşılığı Türk Lirası zorunluluğu vardır.

Madde 13’den itibaren kiralama sözleşmelerinin hüküm ve sonuçları düzenlenmeye çalışılmıştır. Finansal kiralamanın anlamına uygun bir şekilde kiracının malın ekonomik sahibi olarak her türlü yararı elde etmesi hakkının olduğu belirtilmiştir. Malın bütün onarım ve bakımı da kendisine aittir. Ancak finansal kiralama firmasına ait olan söz konusu malın kullanımında, sözleşme koşullarına uyması ve gerekli özeni göstermesi zorunludur.⁽⁵⁷⁾

Finansal kiralama sözleşmelerinin gerektirdiği gibi, varlığın hasar görmesi riski kiracıya aittir. Madde 14’e göre kiralanan varlığın hasar görmesi halinde de kiracı kiraya verene kira ödemelerini yapmaya devam edecektir. Ancak malın sigorta ettirilmesi zorunlu olduğundan, hasar halinde finansal kiralama firmasının hem sigorta tazminatı hem de kira

(57) Lebib Yalkın Yayınları (Teşvik Mevzuatı) “Finansal Kiralama Kanunu ve İlgili Mevzuat I” 1, Kısım II, Bölüm 10.

bedellerini almak suretiyle haksız kazanç sağlamasını önlemek amacıyla, kiracının kira bedelleri ödeme miktarının, sigorta tazminatının karşılayamadığı miktar ile sınırlı olacağı belirtilmektedir.

Varlığın kiraya verenin hatası ya da ihmali yüzünden kiracıya teslim edilmemesi sorumluluğunu kiraya veren üstlenecektir. Bu ve bunun dışındaki nedenlerle varlığın tesliminin gecikmesi durumunda, Borçlar Kanunu'nun 106'ncı maddesi hükümleri geçerlidir.

Madde 17'de finansal kiralama şirketinin malın mülkiyetine sahip olduğu belirtilmektedir. Malın mülkiyetinin firmaya kalması, firma için bir teminat olmaktadır. Kiracının kira yükümlülüklerini yerine getirmemesi durumunda, kiraya verenin varlığı geri alma hakkı olacaktır.

Malın finansal kiralama firması için kiralamanın teminatı olması nedeniyle, kiraya veren tarafından sigorta ettirilmesi gerekmektedir. Sigorta primlerinin ise; kullanan, yani kiracı tarafından ödenmesi zorunluluğu bulunmaktadır.⁽⁵⁸⁾

Kiracının iflası veya icra takibine uğraması durumunda, kira konusu malın mülkiyetinin, kiralama firmasına ait olduğu gerekçesiyle bu malların iflas masasına girmeyeceği veya takip dışında tutulacağı madde 19'da hükme bağlanmıştır. Ancak, alacaklıların menfaatlerinin de korunabilmesi için iflas memurunun bu kararına yedigün içinde itiraz edebileceği belirtilmektedir.

Kiraya verenin iflası veya icra takibine uğraması durumun ise, kiracının korunması için kiralama konusu malların sözleşme süresi içinde haczedilmeyeceği ve sözleşmenin, kararlaştırılan sürenin sonuna kadar geçerli olacağı belirtilmektedir.

Finansal Kiralama Kanunu'nun 19 ve 20'nci maddeleri kiraya veren ve kiracının haklarını güvence altına alan önemli hükümlerdendir. Daha önceki yasal çerçeve içinde,

(58) ALTOP, s. 148.

kiracının iflası halinde kiraya verene ait olan varlığın haczedilememesi güvencesinin, kiraya verene verilmeyişi, finansal kiralama işlemlerinin ülkemizde kendiliğinden bir gelişme gösteremeyeşine neden olarak verilmekteydi. Böylece yeni düzenlemelerle kiracının iflası nedeniyle kiraya verenin uğrayacağı kayıplar azaltılmaya çalışılmıştır.⁽⁵⁹⁾

Finansal kiralama sözleşmesi kararlaştırılan sürenin dolmasıyla son bulur. Tarafların sürenin bitiminden en az üç ay önce bildirmek kaydıyla, anlaşılırsa sözleşmeyi uzatma hakları bulunmaktadır. Sözleşmenin uzatılması için tarafların anlaşmasının neden yeterli görülmediği ve üç aylık bir sürenin neden konduğu pek anlaşılammaktadır.

Finansal Kiralama Kanunu'nun dördüncü bölümünde sözleşmenin tabi olduğu hükümler belirlenmektedir. Finansal kiralama sözleşmelerine bu kanunda hüküm olmayan hallerde Borçlar Kanunu'nun genel hükümleri, sözleşmenin niteliğine uygun düştükleri oranda ise özel hükümleri uygulanır, denmektedir. Sözleşmenin niteliği ile bağdaşmadıkları için Medeni Kanun'un ve Borçlar Kanunu'nun bazı maddeleri ve gayri menkul kiralari hakkında kanun hükümlerinin finansal kiralama sözleşmelerine uygulanamayacakları belirtilmektedir.

Madde 28'de teşvik belgeli yatırımların finansal kiralama ile gerçekleştirilmeleri durumunda finansal kiralama firmasının yatırım teşviklerinden yararlandırılacağı hükmü yer almaktadır. Kiraya verenin yabancı olması durumunda; yatırımın gümrük muafiyetinden yararlanabilmesine ilişkin esaslar, madde 29'da yer almaktadır. Madde 30 ile finansal kiralama sözleşmelerinin her türlü vergi, resim ve harçtan muaf tutulduğu hükmü getirilmektedir.

Yetkili mahkemenin belirlenmesinde karışıklık olmaması için sözleşmelerden doğan davaların ticari davalar oldukları da Kanun'un 31'nci maddesinde belirtilmektedir.⁽⁶⁰⁾

(59) Ergun ÖZSUNAY, "Leasing İşlemleri: Hukuksal Yapıları ve Güncel Sorunları Para ve Sermaye Piyasası", Mart 1985, S. 73, s. 27.

(60) KUNTALP, s. 100.

3. 5. 2. Kiralama İşlemlerinde Süre ve Sınırların Düzenlemesi

“Finansal kiralama İşlerinde Süre ve Sınırların Tesbitine Dair Yönetmelik” 28 Eylül 1985 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu yönetmelikte finansal kiralamanın süresinin amortisman süresi veya ekonomik ömrü 4 yıldan az olan mallar veya sözleşme süresi sonunda yeniden finansal kiralama konusu olan mallar dışındaki varlıklar için 4 yıldan daha az olamayacağı belirtilmektedir. Ayrıca, kiraya verenlerin bir kuruluştan alacakları kira bedelleri toplamının da özkaynaklarının %25’ini geçemeyeceği; ancak kalkınma planı yıllık programlarında belirtilen sektörlerdeki işlerde, ihracata dönük faaliyetlerde ve yurtdışında müteahhitlik hizmetlerindeki kiralamalarda bu oranın %40’a ulaşabileceği ifade edilmektedir.

Kiralama işlemlerinin kendi varlıklarının finansmanında çok fazla yabancı kaynak kullanıp, riskli hale gelmelerinin önlemesi amacı ile bu firmaların toplam borçlarının, öz kaynaklarının 15 katını geçmemesi koşulu konmuştur. Kiralama firmalarının hisse senetlerinin ada yazılı olması, nakit karşılığı çıkarılması, menkul kıymetler borsasında kote edilmesi zorunlulukları da “Finansal Kiralama İşlemlerinde Bulunacak Firmaların Kuruluş ve Şube Açmaları ile Denetlenmelerine Dair Yönetmelik”te yer almıştır.

Kiralama firmalarının denetlenmesi amacı ile iç denetici istihdam etmeleri, 3 ayda bir düzenlenen hesap cetvellerini, kiralama bildirim formlarını müsteşarlığa göndermeleri gerektiği de bu yönetmelikte yer almıştır. (Madde 17 ve 18). Ayrıca kiralama firmalarının finansal kiralama firmalarının finansal kiralama işlemleri ile doğrudan ilgili olmayan faaliyetlerde bulunamayacakları da belirtilmektedir.⁽⁶¹⁾

(61) KUNTALP, s. 12.

3. 5. 3. Teşvik ve Gümrüğe İlişkin Düzenlemeler

3. 5. 3. 1. Teşvik Düzenlemeleri

Finansal Kiralama Kanunu'nun 28.maddesinde, teşvik belgesine bağlanmış bulunan yatırımların finansal kiralama yoluyla finanse edilmesi durumunda kiraya verenin, teşvik belgesinde belirtilen teşviklerden yararlanacağı öngörülmüştür. "Yatırımların Teşviki ve Yönlendirilmesi Tebliği 87/1 ve daha önce 86/1 'de, Madde 48'de belirtildiği gibi Finansal Kiralamada, kiraya veren ve kiracı teşvik tedbirlerinden yararlandırılırlar.

Yasal olarak malın maliki durumunda olduğundan, yatırım teşvik tedbirlerinden kiraya veren yararlanabilecektir. Finansal kiralama firması, uygun görülmesi halinde yatırım vergi indirimi, gümrük muafiyeti, orta ve uzun vadeli yatırım kredisi, kaynak kullanımını destekleme primi, yerli makina ve teçhizat alımlarında teşvik primi, kira sözleşmesi ile ilgili vergi, resim ve harç istisnasından yararlanabilecektir.

Yatırım vergi indiriminden kiraya verenin yararlanabilmesi için birtakım koşulların sağlanması gerekmektedir. Buna göre, teşvik belgesine bağlanmış yatırımda, yatırım indiriminden yararlanabilmek için finansal kiralama konusu olan mallar yeni olmalıdır. Bilindiği gibi Finansal Kiralama Kanunu'nun 5.maddesinde patent gibi fikri ve sınai haklar dışında her türlü menkul ve gayrimenkul finansal kiralamaya konu olabilir. Buna ek olarak kiraya verenin yatırım indiriminden yararlanabilmesi için kiralanan varlıkların yurt içinde veya dışında hiç bir şekilde kullanılmamış olması gerekmektedir. Ancak, Gelir Vergisi Kanunu'nun yatırım indirimiyle ilgili ek 3. maddesine göre, Devlet Planlama Teşkilatı'nca uygun görülen deniz ve hava araçlarının finansal kiralamaya konu olmaları halinde, yeni olmaları gerekmemektedir.⁽⁶²⁾

(62) Mustafa MAZLUM, İlhan YÜCEL, Muammer TEKEOĞLU, *Özel Kesim Yatırım İmkanları ve Yatırım Kararlarında Teşviklerin Etkinliği*, TOBB, M-N Ofset, 1990 Ankara, s. 10.

Ayrıca, finansal kiralamaya konu olmakla birlikte, personel lojmanları ve bu lojmanların tefrişinde kullanılan mallar, arsa ve arazi, yedek parça temini, esas proje dışında kalan ek tesisat, makine ve araç mübayaası için yapılan harcamalar yatırım indirimi istisnasına konu olamazlar. Örneğin; A Finansal Kiralama Firması, sahip olduğu araziyi B firmasına Finansal Kiralama Kanunu çerçevesinde 30 yıl süre ile kiraya verdiğinde, B firması kiraladığı arazi üzerinde teşvik belgesi olan bir yatırımı gerçekleştirecek olmasına rağmen, A Finansal Kiralama Firması bu arazi için yatırım indirimi istisnasından yararlanamayacaktır.

Kiraya veren için yatırım indirimi uygulaması, malı kiracının kullanımına bıraktığı anda başlar ve indirimden yararlanacak tutara ulaşıncaya kadar devam eder.

Finansal kiralama sözleşmesinde kiraya veren firmaya kiralanan varlığı bir başka finansal kiralama firmasına devretme yetkisi tanınmışsa ve devir işlemi gerçekleşirse, yeni kiraya veren sadece bakiye yatırım indirimi istisnasından yararlanacaktır.

Finansal kiralama sözleşmesinin, sürenin bitiminden önce şirketin sona ermesi, kiracının iflası, ölümü veya fiil ehliyetini kaybetmesi veya tasfiye etmesi gibi nedenler dışındaki nedenlerle feshedilmesi halinde, kiraya verenin teşvikler nedeniyle ödemediği vergiler cezalı olarak geri alınır. Ancak, teşvik belgesine bağlı finansal kiralama konusu malın, sözleşme süresi içinde ve yatırım bitmeden önce kiracıya satılması halinde, bakiye yatırım indiriminden kira konusu malı satın alan kişi, yani kiracı yararlanacaktır.

Finansal kiralama sözleşmesinin, kiracı firmanın sona ermesi, kiracının iflası gibi yukarıda saydığımız ve kiraya verenin elinde olmayan nedenlerle feshedilmesi halinde, mal henüz kiracı tarafından kullanılmamışsa ve Teşvik Belgesine sahip bir diğer kiracıya kiralanması şartıyla kiraya veren yatırım indiriminden faydalanacak, aksi halde yatırım indirimi nedeniyle kendinden alınmayan vergiler cezasıyla birlikte kiraya verenden geri alınacaktır.⁽⁶³⁾

(63) ALTOP, s. 27.

3. 5. 3. 2. Gümrük Düzenlemeleri

Teşvik Belgesine sahip yatırımlarda, finansal kiralama şirketi yatırım indiriminden başka, gümrük muafiyetinden de yararlanabilir. Yatırım Teşvik Belgesinde yatırımın gümrük muafiyetinin olacağı öngörülmüş ise ve kiraya veren olarak bir Türk finansal kiralama firması yurtdışından kiraya vermek üzere mal ithal ediyorsa, bu varlığın ithalinden gümrük vergisi alınmaz.

Kiraya veren firma yabancı bir firma ise, Finansal Kiralama Kanunu'nun 29. maddesinde yer alan hükümler geçerli demektir. Buna göre, satın alma hakkı bulunmayan ve bu hak bulunsa bile teşvik belgesinde gümrük muafiyetinden yararlanması öngörülmemiş malların Türkiye'ye girişinde gümrük vergileri ertelenir. Bu şekilde Türkiye'ye getirilen mallar için ileride doğabilecek vergileri karşılayacak miktarda teminat alınır. Sözleşme süresi sonunda malın kesin ithalatının yapılmaması ve finansal kiralama konusu malların kiraya verene iade edilmek üzere yurt dışına çıkarılmak istenmesi halinde, teminata bağlama işlemleri genel hükümlere göre çözülür.

Sözleşme süresi sonunda finansal kiralama konusu malların kiracıya devri, yani kesin ithalatlarının yapılması durumunda, vergi ödeme mükellefiyetinin başladığı tarihteki cari kur ve normal fiyat üzerinden gümrük vergileri tahsil edilir.⁽⁶⁴⁾

Böylece yabancı kiraya veren firmalarla yapılacak kiralama sözleşmeleri gümrük vergileri erteleme sağlanarak teşvik edilmektedir. Özellikle teşvik belgesine sahip olmayan yatırımlarda yabancı bir kiralama firması ile işbirliğine gidilmesi, kiracı açısından çok daha yararlı olacaktır. Böylece, teşvik belgesinde gümrük muafiyetine hak kazanamamış veya teşvik belgesi bulunmayan yatırımlarda, finansal kiralama sözleşmesinin süresinin bitimine kadar gümrük vergisi erteleme hakkı sağlandığı gibi, süre bitiminde, ertelenmiş bulunan gümrük vergisi tahsil edilirken sözleşme konusu varlığın gümrüğe girmiş olduğu tarihteki cari kurlar esas alınmaktadır.

(64) "Yatırımların Teşvik ve Yönlendirilmesi", Tebliği No: 86/1.

3. 5. 4. Vergi, Resim ve Harç İstisnası

Finansal Kiralama Kanunu 30.maddesi hükmüne göre, finansal kiralama sözleşmeleri hertürlü vergi resim ve harçtan istisnadır.⁽⁶⁵⁾ Maliye ve Gümrük Bakanlığı uygulamada karışıklık olmaması için “Harçlar Kanunu Genel Tebliği, No. 13’de” her türlü vergi resim ve harçtan istisna tutulması hükmünün, sadece sözleşmenin düzenlenmesinde değil, aynı zamanda bu sözleşmenin ilgili sicillere tescil veya şerh işlemlerini de kapsamakta olduğunu açıkça belirtmektedir. Bu nedenle, finansal kiralama sözleşmesinin; noterde tabi olacağı işlemler, tapu sicilinin beyanlar hanesine şerhi, gemi siciline şerhi işlemleri harçtan istisna olacaktır.

Vergi, resim ve harçtan istisna olmak finansal kiralama ile oldukça önemli miktarlarda tasarruf sağlanmasına neden olabilir. Bu istisna ile finansal kiralama işlemleri büyük oranda desteklenmektedir.⁽⁶⁶⁾

3. 5. 5. Katma Değer Vergisi

Finansal Kiralama Kanunu’nda, katma değer vergisine değinilmemektedir. Katma Değer Vergisi Kanunu’nda, Gelir Vergisi Kanunu’nda belirtilen mal ve hakların kiralınması işlemlerinin Katma Değer Vergisine tabi olacağı belirtilmektedir. Katma Değer Vergisi Kanunu’nda bu faaliyetlerin kanunların veya resmi makamların gösterdiği gerek üzerine yapılmasının, bunları yapanların hukuki statü ve kişiliklerinin Türk tabiyetinde bulunup bulunmamalarının, ikametgahlarının veya işyerlerinin, yahut kanuni merkez veya iş merkezlerinin Türkiye’de olup olmasının işlemlerin mahiyetini değiştirmeyeceği ve vergilendirmeye mani teşkil etmeyeceği hükmü de yer almaktadır. Böylece, finansal kiralama işlemleri de KDV’ye tabi tutulacaklardır. Ancak, yine KDV Kanunu’nun değiştirilen

⁽⁶⁵⁾ Mustafa ÜZELER, Doğan CANSIZLAR, **Yatırım ve Finansman Sağlamaya Yönelik Kiralama: Dünyada ve Türkiye’de Uygulaması**, Ankara, Maliye ve Gümrük Bakanlığı Yayın no: 1987/287, s. 91.

⁽⁶⁶⁾ Lebib Yalkın Yayınları, Bölüm. 10.

bir maddesi ile finansal kiralamaya konu olan malların teslimi ve bu malların kiralanması işlemleri için vergi oranını ayrı ayrı sifıra kadar indirgemeye, indirilen oranları yasal seviyesine kadar yükseltmeye Bakanlar Kurulu yetkili kılınmıştır. Bakanlar Kurulu bu yetkisini kullanarak finansal kiralamaya konu olan malların teslimi ile bu malların kiralanması işlemlerinde uygulanacak KDV oranını %1'e indirmiştir.

Böylece, finansal kiralama konusu malların, finansal kiralama firması tarafından alınışında ve kiraya verilmesinde ayrı ayrı %1 KDV ödenmesi gereklidir. Kiralama firması kiralayacağı varlığı teslim aldığı anda bedelinin %1'i oranında KDV vermesi gerekecek, kiracıdan elde ettiği kira bedelleri üstünden yine %1 oranında KDV tahsil edip gerekli indirimleri yaptıktan sonra kalan miktarı vergi idaresine ödeyecektir.

Otomobillerde ve ticari araçlarda böyle bir avantajın bulunmamasına rağmen özellikle yüzde 23 olan ve lüks tüketim sınıfında kabul edilen klima gibi ekipmanlarda yüzde 1 KDV ödenmesi, yatırımcılara önemli bir kazanç sağlamaktadır.⁽⁶⁷⁾

Bir Türk şirketinin, Türkiye'de şubesi bulunmayan yabancı bir finansal kiralama firmasından kiralama yapması durumunda, mükellefin yurt dışında bulunması nedeniyle, kiracı vergi sorumlusu olacaktır. Ödemesi gereken KDV'yi ödeyeceği kira bedelleri üzerinden başlayıp ilgili vergi idaresine ödemek görevi kiracının olacaktır.⁽⁶⁸⁾

Katma Değer Vergisi Kanunu'na göre kiralama ve satınalma işlemleri ayrı ayrı vergi konusu olacaklardır. Kiralama süresinin bitiminde kiralanan varlık nominal bir satış bedeli, hurda değer, piyasa değerinden oldukça düşük olduğundan Vergi Usul Kanunu'nun emsal bedele ilişkin hükümleri uygulanacak ve kiralama dönemi sonunda kiracıya devredilen malın piyasa değeri üzerinden katma değer vergisi hesaplaması yapılacaktır.

(67) "Şimdi Leasing Zamanı", Aktüel Para Dergisi 22 Eylül 1996 - S.108, s. 80.

(68) ÜZELER ve CANSIZLAR, s. 92.

İşletmenin kendi varlığını finansal kiralama firmasına satıp daha sonra ondan geri kiralaması durumunda da, geri kiralanan varlığın satışı ile ilgili Katma Değer Vergisi'nin ödenmesi gereklidir. Ayrıca satış bedeli ile defter değeri arasındaki olumlu farkın faaliyet dışı gelirler kapsamına alınıp vergilendirilmesi gerekmektedir.⁽⁶⁹⁾

3.6. TÜRKİYE'DE 1992-1996 YILLARI ARASINDA İ.M.K. BORSASINDA KAYITLI LEASING FİRMALARININ NET SATIŞLARINI ETKİLEYEN DEĞİŞKENLERİN EKONOMETRİK ANALİZİ

3. 6. 1. Ekonomik Modelde Kullanılan Değişkenler

Bilindiği gibi model oluşturulurken yatırımları etkileyen belli başlı ekonomik faktörlere yer verilmiştir. Yatırım kararlarını ekonomik faktörler yanında etkileyen başka faktörlerde vardır. Bunlar;

- Firmanın amaç ve politikaları,
- Yönetim felsefesi,
- Ekonomik faktörler,
- Ekonomik olmayan faktörlerdir.

Ancak bütün bu faktörler içerisinde firmaların yatırım kararlarını belirleyen en önemli etken ekonomik faktördür. Bu nedenle finansal kiralama yatırımlarını etkileyeceğini düşündüğümüz ve çalışmada yer verdiğimiz dört önemli değişken vardır.

- a.** Toptan Eşya Fiyat Endeksi (T.E.F.E.)
- b.** ABD Doları
- c.** Orta Vade Kredi Faiz Oranı

(69) ERDOĞAN, s. 216.

d. Bu değişkenlerin yanı sıra bağımlı değişken olarak İstanbul Menkul Kıymetler Borsasında kayıtlı beş firmanın üçer aylık bilançolarından net satış sonuçları modelde kullanılmıştır.

a. Toptan Eşya Fiyat Endeksi (T.E.F.E. %)

Modelde bu değişkene yer verilebilmesinin nedeni, yüksek oranlarda enflasyon söz konusu olan ekonomilerde bireysel yatırımcıların geleceğe güvenle bakmamaları ve bu yüzden de yatırımlara yönelmek istemedikleri içindir.

Aşağıdaki tabloda T.E.F.E. üçer aylık dönemlerin ortalamaları alınarak verilmiştir.

<u>Dönem</u>	<u>1992</u>	<u>1993</u>	<u>1994</u>	<u>1995</u>	<u>1996</u>
1 -	59	59	61	134	77
2 -	61	57	74	126	71
3 -	61	58	96	109	71
4 -	62	58	114	94	73

b. ABD Doları:(USD) TL.

Yatırımmallarının büyük bir kısmının yurtdışından ithal edilmesi nedeni ile döviz kurlarıyla yatırımlar arasında ters yönlü bir ilişki olduğu varsayılsa da döviz kurundaki ani ve sürekli artışlar nedeniyle yatırımcıların Türk Lirası cinsinden borçlanarak yatırımlarını artırdığı ve bunun da sonucu olarak leasing yatırımlarının arttığı görülecektir. Amerikan Dolarının üçer aylık dönemlerde ortalamaları:

<u>Dönem</u>	<u>1992</u>	<u>1993</u>	<u>1994</u>	<u>1995</u>	<u>1996</u>
1 -	5.865	9.150	19.200	41.161	66.158
2 -	6.760	10.210	32.908	42.460	77.762
3 -	7.141	11.786	36.323	47.173	86.576
4 -	8.235	13.716	38.418	54.850	101.380

c. Orta Vade Kredi Faiz Oranı (%)

Faiz oranlarındaki bir artış yatırımların karlılığını düşürür ve yatırım için gerekli sermaye maliyetini artırarak, yatırımların düşmesine neden olur. Yatırım kararı veren bir firma bulacağı sermayenin maliyetini her zaman düşürmek zorundadır. Özellikle enflasyonist baskı olan bir ekonomide maliyet fazlasıyla yükselmekte ve yatırımcı için olumsuz koşullar meydana getirmektedir. Bütün bunların sonucunda faiz oranı yatırımlarda çok önemli bir etkidir.

<u>Dönem</u>	<u>1992</u>	<u>1993</u>	<u>1994</u>	<u>1995</u>	<u>1996</u>
1 -	93	95	166	219	228
2 -	93	96	322	199	214
3 -	95	96	256	188	201
4 -	95	97	240	206	205

d. İstanbul Menkul Kıymetler Borsasında kayıtlı beş adet finansal kiralama firmasının üçer aylık bilançolarından net satış tutarları:(Milyon TL)

Yapı Kredi Finansal Kiralama A.O, İktisat Finansal Kiralama A.Ş, Finans Finansal Kiralama A.Ş., Rant Finansal Kiralama A.Ş., Vakıf Finansal Kiralama A.Ş.

<u>Dönem</u>	<u>1992</u>	<u>1993</u>	<u>1994</u>	<u>1995</u>	<u>1996</u>
1 -	179.695	479.977	917.362	277.895	2.321962
2 -	256.621	520.618	1.528937	2.224.114	4.046.335
3 -	254.023	408.658	1.448.903	2.827989	2.727.377
4 -	567.209	1.600.867	2.329.502	4.549.639	9.067443

3. 6. 2. Modelin Ekonomik Açıdan Yorumlanması:

Finansal kiralamaya yönelik talebi etkileyen faktörler olarak yukarıda tanımladığımız değişkenlerin yer aldığı model aşağıda gösterilmiştir.

	<u>Net Satışlar</u>	<u>K.F.O.</u>	<u>T.E.F.E.</u>	<u>U.S.D.</u>
y =	84140,9	(- 5284,3)	4906,95	68,322
t =	0,096	(- 0,953)	0,381	5,984

Model incelendiğinde R2 değeri 0,759 bulunmuştur. Bu değer 1'e yakın olduğunun görülmesi, modelin açıklayıcılığının yüksek olduğunu göstermiştir. Diğer yandan modelin bir bütün olarak anlamlılığına bakıldığında yine ekteki tablodan görüleceği gibi F değeri 16,761 'dir.

Buna göre $P=0<0,05$ olduğundan model anlamlı bulunmuştur.

Modeldeki değişkenlerin kat sayılarının tek tek anlamlılığına bakıldığında ise şu sonuçlara ulaşılmıştır.

K.F.O. ve T.E.F.E. t değeri bu katsayıların 0 'dan anlamlı bir şekilde farklı olduğunu göstermektedir. Ancak yüksek R2 ve anlamlı F değeri yanında bu iki katsayının anlamsız olması bize modelde bir çoklu bağıntı⁽⁷⁰⁾ olduğunu göstermektedir.

Sabit değer için $P=0,925>0,05$ olduğundan bu değer anlamsız olduğu görülür.

K.F.O. değişkeni için $P=0,355>0,05$ olduğundan değer anlamsız çıkmıştır.

T.E.F.E. için $P=0,708>0,05$ olduğundan bu katsayı anlamlı bulunmuştur.

U.S.D. için $P=0<0,05$ olduğundan bu kat sayı anlamlı bulunmuştur.

Kredi faiz oranındaki % 1'lik artış İMKB'ya kayıtlı finansal kiralama firmalarına yönelik talebin 5.284,3 milyon TL azalttığı görülür.

T.E.F.E.'de % 1'lik bir birimlik artış talebi 4.906,95 milyon TL arttırdığı görülmektedir.

USD'deki bir Liralık artış ise talebi 68,322 milyon TL arttırdığı görülmektedir.

Sonuç olarak yukarıdaki değişkenler finansal kiralama işlemlerine yönelik talebi etkileyen diğer etkenler sabit kalmak şartı ile ekonomik anlamda en önemli faktörler olarak düşünülmüş ve çalışmada yer verilmiştir. Bu değişkenlerin etkileri bu çalışmayla ortaya konulmuştur. Türkiye'de finansal kiralamaya yönelik talebi etkileyen faktörlerin yukarıdaki değişkenlerin anlamlı etkileri olmakla birlikte asıl talebi etkileyen genel yatırım talebi düzeyi, yani uygulanan pozitif faiz politikasına rağmen temelde kişi başına gelire bağımlı olarak iç tasarrufların hızlı bir ekonomik büyüme sürecine geçebilmesi için gerekli düzeye çıkarılamaması, yatırımların yapılmasını engellemektedir.

(70) Çoklu Bağıntı, Açıklayıcı değişkenler arasındaki doğrusal ilişki olması durumunda çoklu.bağıntı ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz: Önder ÖZKAZANÇ, **Ekonometriye Giriş**, 2.B. Anadolu Üniversitesi Basımevi, Eskişehir,1997, s.85.

Girişimciler verimlilik ve karın mülkiyete sahip olmakta değil, daha çok kullanımdan kaynaklandığı düşüncesini benimsedikçe finansal kiralamaya olan talep daha da artacaktır.

Konuya arz yönünden bakıldığında fonların yetersiz olduğu, dünyadaki uygulamada ise, finansal kiralama firmalarının başlıca finansman kaynaklarının, menkul kıymet ihracı ve faiz karşılığında mevduat şeklinde sınırlandırılmıştır. Finansal kiralama firmalarının, tahvil çıkarma yoluyla finansmanı dünyada en çok başvuru alan garantili, maliyet esnekliği olan bir yöntemdir. Türkiye'de ise firmanın fon kaynaklarını mevduat bankalarının oluşturması ve bu fonların pahalı olması kiralama firmalarının karşılaştığı en büyük sorundur.

SONUÇ

Günümüzde yatırımlarda ve sanayide likidite darboğazının olanca şiddetiyle yaşandığı ve yatırımların beklenen hızda artmadığı ülkemizde finansal kiralama, yapılan düzenlemelerle yatırım projelerinin finansmanında önemli bir yere sahiptir.

Kiralamanın bir finansman kaynağı olarak kullanılması, küçük ve orta boyutlu firmalar açısından, gözden uzak tutulmayacak bir yöntemdir. Böylece firmalar teknolojik, finansal ve firma risklerini azaltarak kiralama suretiyle amaçlarına ulaşmaktadırlar.

Ülkemizde finansal kiralamanın köklü bir geçmişinin olmamasının nedenlerinden biri de, konuya ilişkin fazla bir bilgi birikiminin olmayışıdır. Kiralama konusunda yapılmış ayrıntılı araştırmalar, aydınlatıcı çalışmalar oldukça azdır. Özellikle kiracılar bu konuda büyük güçlüklerle karşılaşmakta, bilgi sağlayamadıkları için bundan uzak durmayı tercih etmektedirler. Belirsizlikler nedeniyle bir malın sahipliği, malın kullanıcısı olmaktan daha fazla önem kazanmakta; bu tür psikolojik faktörlerin devreye girmesi ile yatırımcıların kiracı olma konusunda isteksiz davrandıkları görülmektedir.

Kiralama önerilerinin değerlendirilmesi bu açıdan çok önemlidir. Finansal kiralamada yatırım ve finansman ilişkisi, yatırım ve kiralama ilişkisi incelendikten sonra finansal kiralama sözleşmelerinin değerlendirilmesine geçilerek, en doğru karar verilmelidir.

Finansal kiralamada bankaların rolü oldukça önemlidir. Dünyada süregelen uygulama çerçevesinde bankaların bizzat makina ve teçhizat alarak bunları kiraya

verdikleri, bu alanda faaliyet gösterecek şirketler kurdukları veya çok büyük projeler söz konusu olduğunda birleşerek konsorsiyum oluşturdukları görülmektedir. Bu tür uygulamalar ülkemiz için de iyi bir örnek teşkil etmektedir.

Gelişmekte olan ülkelerde, kiralamanın gelişimini engellediği öne sürülen nedenlerden biri de, kiralama kontratlarının oldukça katı ve kiracıların faaliyetlerini kısıtlayıcı bir biçimde kaleme alınmasıdır.

Türkiye'deki kiralama faaliyetleri, elde edilen bilgilere göre, kiralama endüstrimizde gözle görülebilen bir kaynak sıkıntısını gündeme getirmiştir. Bu nedenle kiralama faaliyetleri daha çok yurtdışından yapılmaktadır. Bunun sonucu olarak da kur riski gündeme gelmektedir. Kur riskini önleyebilen şirketlerin, yine aynı şekilde yurtdışından gelir elde eden kuruluşlar oldukları belirlenmiştir.

Finansal kiralama genelde banka kredisinin bir alternatifidir. Eğer finansal kiralama Türkiye'de olmasaydı, ekonomik sisteme yeni bir kaynak yaratılmamış ve yeni yatırım imkanları sağlanmamış olurdu.

Finansal kiralamanın Türkiye ekonomisinde yaptığı en önemli fayda yeni teknolojilerin ülkeye transferidir. İhracaat artışının sürekliliği için yeni yatırımların ileri teknolojiyle yapılması ve mevcut sanayi yapısının yenilenmesi sağlanmıştır. Ülkemizde dış krediye olan talep büyüktür. Finansal kiralama bu konuda ek kredi imkanı sağladığı gibi yeni bir borçlanma seçeneği de oluşturmuştur.

Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı kaynaklı bilgilere göre, yurtdışında yerleşik kiralayan firmaların yaptığı toplam kiralamaların içinde, 1986 yılında en önemli kiralama sektörü 3 milyon ABD doları ile bilgisayar, büro malzemeleri ve telekomünikasyon cihazı kiralamaları ilk sırayı almıştır. Bunu takip eden yıllarda bu rakam 28 milyon ABD dolarına ulaşmış, 1989 yılında rakam gerileyerek 2 milyon ABD dolarına düşmüştür. Bu gerilemenin

nedeni Türkiye'de yerleşik kiralayan firmaların devreye girmesidir. Ek: 4'te de görüldüğü gibi en çok kiralama hava ulaşım araçlarında yapılmıştır.

Yurtiçi kiralamalarda, yurtdışı kiralamalarda olduğu gibi en çok kiralama yapılan sektör bilgisayar, büro malzemeleri ve telekomünikasyon cihazlarıdır. Bu sektörde toplam 3,1 milyar TL'lik işlem gerçekleştirilmiştir. 1988 - 1996 yılları arasında sektörler arası kiralamada en büyük payı kara ulaşım araçları kiralamasında olduğu tespit edilmiştir. Ek:5

Finansal kiralama yöntemi ile yatırım için gerekli makine ve teçhizatın doğrudan yurtdışından kiralanması veya yurtiçindeki bir finansal kiralama firmasının dışarıdan sağladığı krediyle teknolojiyi satın alıp yatırımcıya kiralanması sonucunda yatırım için kaynak sağlanmakta, ayrıca yatırım için gerekli olan ithalat tümüyle dış krediyle yapıldığından dış ticaret dengesinde oluşacak bir olumsuzluk ortadan kalkmaktadır.

Finansal kiralama uygulaması bankacılık sistemine ek gelir imkanı sağlayan küçük ve orta ölçekli firmaların yapılarının korunmasına katkıda bulunan bir sistemdir. Türkiye'de pek çok nedene bağlı olarak açıklanabilecek enflasyon, istihdam ve verimlilik problemi vardır. Belirlenen bu problemlerin önlenmesinde finansal kiralamanın fonksiyonel önemini olduğu bir gerçektir.

Ülkemizde kamu sektörünün etkinliği oldukça büyüktür. Bu etkinliği azaltmanın yolu leasing ile kitlerin özel kesime devri ile sağlanabilir.

Bu konuda, Tasarrufları Teşvik ve Kamu Yatırımlarının Hızlandırılması 2983 sayılı yasa, işletme hakkı devri, KİT'lerin tesislerini belirli sürelerde gerçek ve tüzel kişilere kiralanması konusunda yeni bir sistemdir.

Finansal kiralamada vergi faktörü çok önemlidir. Firmanın elindeki nakit vergi olarak ödemesi, firma için bir dezavantajdır. Firma, vergi olarak ödediği nakiti nedeni ile ekonomik

darboğaza girmektedir. Finansal kiralama ile yatırım yapan firmalar kira giderlerinin tamamını vergiden düşerek çok önemli avantajlar sağlamaktadırlar.

Diğer bir vergi faktörü ise firmaya alınan makina ve teçhizatın amortismanlarının ayrılması konusudur. Firmalar aldıkları demirbaşlara her yıl belirlenen oranlarda amortisman ayırmaktadırlar. Oysa, finansal kiralama yapan bir firma ödediği kira miktarının tamamını gider yazıp vergiden düşebilmekte ve vergi ödemek yerine özsermayesini artırmaktadır.

Kiralamada diğer önemli bir avantaj Katma Değer Vergisi'dir. Bakanlar Kurulu bu konuda yetkisini kullanarak finansal kiralamaya konu olan malların teslimi ile bu malların kiralanması işlemlerinde uygulanacak KDV oranını %1'e indirmiştir. Diğer bir taraftan özellikle %23 olan ve lüks tüketim sınıfında kabul edilen klima gibi ekipmanlarda ve %15 olan iş makinalarında,%1 KDV ödenmesi yatırımcılara önemli bir kazanç sağlamaktadır.

Firmalar isterlerse birden fazla satıcıdan kiralama yapabilmeleri, müşterinin, varsa, teşvik belgesini leasing firmasına devrederek ödemelerini azaltma olanağı sağlamıştır. Kira süresi sonunda çok küçük bir meblağ ödenerek sözkonusu ekipmana sahip olma imkanının bulunması ve leasing sözleşmelerinin her türlü vergi, resim ve harçtan muaf olması kiralamayı cazip hale getirmiştir. Tablo 1 de konu hakkında verilen rakamlardan da anlaşılacağı gibi finansal kiralama gelirleri, toplam sabit sermaye yatırımları içindeki payı sürekli olarak artmıştır.

Yapılan ekonometrik analizde kredi faiz oranlarındaki artış finansal kiralama işlemlerine yönelik talebi azalttığı buna rağmen TEFE 'indeki yüzdelerdeki artışların ise finansal kiralama işlemlerini olumlu yönde etkilediği gözlemlenmiştir.

Döviz kurlarındaki artış ise yine aynı şekilde olumlu görülmüştür. Döviz kurundaki artışlardan etkilenen yatırımcıların ithal makina ve teknolojinin pahalıya mal olması nedeniyle finansal kiralamaya yöneldiklerini açıkça göstermiştir.

Ülkemizin içinde bulunduğu ekonomik etkenlere rağmen, finansal kiralama yatırımlarının artış içinde olmasının nedenlerinin yukarıda belirlenen vergi, teşvik, KDV ve harç istisnaları olduğu saptanmıştır. Bu istisnaların devam ettiği sürece kiralama endüstrisinin gelecekte de gelişerek ekonomideki yerini koruyacağı beklenmektedir.

KAYNAKÇA

- AKGÜÇ, Öztin : **Finansal Yönetim**, 6. Baskı, Muhasebe Enstitüsü, Yayın No . 63, Avcıol Basın - Yayın, İstanbul, 1994
- AKGÜN, M. Soner : "Leasing" **T.C.M.B.** 1991.
- ALTOP, Atila : **Özellikle Taşınır Yatırım Mallarına İlişkin Finansal Kiralama (Leasing) Sözleşmesi**, Türkiye İş Bankası Vakfı, Ankara, 1991.
- ALAGÖK, Şevket : **Finansal Kiralama (Leasing)** DYB Genel Müdürlüğü, Yayınlanmamış Araştırma, Aralık, 1985.
- APAK, Sudi : **Uluslararası Finansal Teknikler (Analiz, Teori, Uygulama)**, 2. Baskı, Bilim Teknik Yayınevi, Eskişehir, 1995.
- ARIKEL, Nazlı : "Finansal Kiralama Kanununun Uygulaması ve Sorunları", **Finansal Kiralama Semineri**, İTO, 1986.
- BAĞRIAÇIK, Atila : **Dışa Açılma Sürecinde Küçük ve Ortaboy Firmalar (Dünya'da ve Türkiye'de)**, Dünya Ya. No. 44, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul, 1989.

- CLARK, Tom : **Leasing Finance**, Euromoney Publication, London: 1985.
- CEYLAN, Ali : **Finansal Teknikler**, 2B. , İstanbul, 1995.
- ÇİLLER, Tansu. Murat ÇİZAKÇA : **Türk Finans Kesiminde Sorunlar ve Reform Önerileri**, İSO Araştırma Dairesi Yayın No: 1989/7, İstanbul, 1989.
- ERDOĞAN, Niyazi : **Uluslararası İşletmelerde Mali Risk Yönetimi ve Çağdaş Finansman Teknikleri**, İstanbul, 1993.
- ERKOVAN, Mesut : "İşletme ve Finans Dergisi", Mayıs, 1991.
- GÜNTER, Güneş : "Finansman Tekniği Olarak Kiralama", **Türkiye Sınai Kalkınma Bankası Finansal Kiralama Semineri**, 5-6 Aralık, 1985.
- KUNTALP, Erden : **Finansal Kiralama Kanununa göre Finansal Kiralama (Leasing) Tanımı ve Hükümleri**, T. Bankalar Birliği Yayını, Ankara, 1988.
- KOÇ, Rahmi : "1989 Yılı Genel Ekonomik Değerlendirilmesi", **Türkiye İktisat Dergisi**, S. 6, Aralık, 1989.
- MAZLUM, Mustafa., YÜCEL, İlhan : **Özel Kesim Yatırım İmkanları ve Yatırım Kararlarında Teşviklerin Etkinliği**, TOBB Ankara, 1990.
- TEKEOĞLU, Muammer.

- ÖZKAZANÇ, Önder : **Ekonometriye Giriş**, 2. Baskı, Anadolu Üniversitesi Basımevi, Eskişehir, 1997
- ÖZEL, Sultan : "Yeni Bir Yatırım ve Finansman Yöntemi: Leasing", **Dünya Gazetesi**, S. 10573-2191, 11.Şubat 1981.
- ÖZSUNAY, Ergun : "Leasing İşlemleri: Hukuksal Yapıları ve Güncel Sorunları" **Para ve Sermaye Piyasası**, Mart, 1985.
- PARASIZ, İlker : **Para Banka ve Finansal Piyasalar**, 5. Baskı, Ezgi Kitabevi, Bursa, 1994.
- ŞEN, Melda : "Proje Finansmanında Finansal Kiralamanın Rolü", **Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş.**, Basılmamış Araştırma, Ankara, 1990.
- ŞENGEZER, İskender : "Dünya'da ve Türkiye'de "Leasing" (Finansal Kiralama)" **İGEME Yayını**, No:123 Ankara, 1987.
- TEKİNALP, Ünal : "Hukuki Yönden Finansal Kiralama", **Türkiye Sınai Kalkınma Bankası Finansal Kiralama Semineri**, 5-6 Aralık, 1989.
- ÜNAL Torgan ve Diğ.. : **Enflasyonist Ortamda Faiz Politikaları ve İşletmeler Üzerindeki Etkileri**, İTO, Yayın No. 1990-10, İstanbul, 1990.
- UYANIK, Senan : **Proje Finansmanında Finansal Kiralamanın Rolü**, TOBB Yayınları, Ankara, 1990.

- ÜZELER, Mustafa - : **Yatırım ve Finansman Sağlamaya Yönelik**
CANSIZLAR, Doğan. **Kiralama: Dünyada ve Türkiye’de Uygulaması**,
Maliye ve Gümrük Bakanlığı Yayın No: 1987/287,
Ankara, 1987.
- ÜMİT, Seyhan - AYDIN, M. Erol : “Finansal Kiralama (Leasing)”, **Türkiye Kalkınma**
Bankası Yayını, S. 36, Mart, 1991.
- VARLIK, Levent -
TÜRKAKIN, Özcan - : **Leasing, Faktoring, Forfaiting**, Türkiye İş Bankası,
GÜRCAN, A.N. Ankara, Kasım, 1985.
- : “Şimdi Leasing Zamanı” **Aktüel Para Dergisi**, 22,
Eylül 1996.
- : “Finansal Kiralama” **Ekonomik Trend Dergisi** Y. 4, S.
4, Ocak, 1996.
- : “Finansal Kiralama”, **İGEME İhracat Bülteni**, S. 20, 37
Eylül, 1985.
- : “Finansal Kiralama (Leasing)” **İktisat Bankası**
Yayımları, Şubat, 1986.
- : “Finansal Kiralama”, **İşletme ve Finans Dergisi**
Yıl 6, S. 68, 69.
- : “Finansal Kiralama Kanunu ve İlgili Mevzuat I” **Lebib**
Yalkın Yayınları (Teşvik Mevzuatı 1) Kısım II, Bölüm
10.

- : “Finansal Kiralamada Satış ve Geri Kiralama Uygulaması”, **Dünya Gazetesi, Finans Kulüp**, Özel Ek, S. 2, 20 Eylül 1997.
- : “Türk Finans Sektörünün Dışa Açılması (Uyumla ilgili Sorunlar ve Öneriler)” **TÜSiAD**, Yayın No. T/89.4.127, İstanbul, 1989.
- : Türkiye’de Finansal Kiralama - Leasing (Esaslar ve Uygulama II), Seminer, **İktisadi Araştırmalar Vakfı**, İstanbul, 1996.
- : T.C. Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı, **Başlıca Ekonomik Göstergeler**. Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı Matbaası, Ankara, 1990-1997.
- : T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Banka ve Kambiyo Genel Müdürlüğü, Sigortacılık Genel Müdürlüğü, **Türk Mali Sisteminin Temel Göstergeleri**, Türkiye Bankalar Birliği Basımı, Ankara, 1994.
- : “Yatırımların Teşvik ve Yönlendirilmesi”, Tebliği No: 86/1.

EKLER

EK 1 : Regresyon Analizinde Kullanılan Veriler

SIRA NO	DÖNEM	USD (TL)	TEFE %	KFO %	Y -İ.M.K.B. KAYITLI 5 FİRMANIN 3' ER AYLIK NET SATIŞ ORT. (MİLYON TL.)
1 -	1992/1	5,865	59	93	179,695
2 -	1992/2	6,760	61	93	255,621
3 -	1992/3	7,141	61	95	245,023
4 -	1992/4	8,235	62	95	567,209
5 -	1993/1	9,150	59	95	479,977
6 -	1993/2	10,210	57	96	520,618
7 -	1993/3	11,768	58	96	408,658
8 -	1993/4	13,716	58	97	1,600,867
9 -	1994/1	19,200	61	166	917,362
10 -	1994/2	32,908	74	322	1,528,937
11 -	1994/3	36,323	96	256	1,448,903
12 -	1994/4	38,418	114	240	2,329,502
13 -	1995/1	41,161	134	219	2,177,895
14 -	1995/2	42,460	126	199	2,224,114
15 -	1995/3	47,173	109	188	2,827,989
16 -	1995/4	54,850	94	206	4,549,639
17 -	1996/1	66,158	77	228	2,321,962
18 -	1996/2	77,762	71	214	4,046,335
19 -	1996/3	86,576	71	201	2,727,377
20 -	1996/4	101,380	73	205	9,067,443

EK 2 : Regresyon Sonuçları

a,b

Model Summary

Model	Variables		R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
	Entered	Removed				
1	USD, TFE, KREDİ c,d	,	,871	,759	,713	1, E + 06

a, Dependent Variable : Y

b, Method : Enter

c, Independent Variables : (Constant), USD, TFE, KREDİ

d, All requested Variables entered

ANOVA

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	6, E + 13	3	2, E + 13	16,761	,000 ^b
	Residual	2, E + 13	16	1, E + 12		
	Total	8, E + 13	19			

a, Dependent Variable : Y

c, Independent Variables : (Constant), USD, TFE, KREDİ

EK 3 : Korelasyon Sonuçları

Coefficients

Model		Unstandardized Coefficients		Std. Dized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	84140,9	877692		,096	,925
	KREDİ	- 5284,3	5543,62	- ,177	- ,953	,355
	TFE	4906,95	12890,5	,058	,381	,708
	USD	68,322	11,417	,956	5,984	,000

a, Dependent Variable : Y

CORRELATION MATRIX

	U S D	T. E. F. E.	K. F. O.
U S D	1000	0,058	- 0,577
T. E. F. E.	0,058	1000	- 0,513
K. F. O.	- 0,577	- 0,513	1000

Ek 4 : Yurtdışında Yerleşik Kiralayan Şirketlerin Yaptıkları Kiralamalar (milyon \$)

SEKTÖRLER	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
Bilgisayar, Büro Malzemeleri ve Telekomünikasyon Cihazları	3	28	30	2,0	-	-	-	0,3	-	-	-
İnşaat Makinaları	-	-	71	43	-	-	-	-	-	-	-
Kara Ulaşım Araçları	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Deniz Ulaşım Araçları	-	-	-	-	-	-	3,8	1,3	-	-	-
Hava Ulaşım Araçları	-	-	319	74	216	220,9	602,8	1312,8	498,7	746,2	412,2
Tekstil ve Basım Makinaları	-	3	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Tıbbi Cihazlar	-	1	1	3	3	5	15,4	-	-	22,1	19,8
Diğer İmalat Makinaları	-	5	4	45	22	0,4	-	0,6	2	-	-
Gayrimenkuller	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Şirket Sayısı	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
KİRALAMA TUTARI TOPLAMI	3	37	425	125	241	226,3	622,3	1314,9	500,7	768,3	432
İşlem Adedi	3	13	16	17	-	-	-	-	16	45	22

Döviz kurları her yılın çapraz kurları esas alınarak tespit edilmiştir.

Kaynak 1 : T.C. Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı Başlıca Ekonomik Göstergeler. (1990 - 1997, 12 aylık)

Kaynak 2 : T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Banka ve Kambiyo Genel Müdürlüğü, Sigortacılık Genel Müdürlüğü.

Türk Mali Sisteminin Temel Göstergeleri. (Aralık, 1994)

Ek 5 : Türkiye'de Yerleşik Kiralayan Şirketlerin Yaptıkları Kiralamalar (milyar TL.)

SEKTÖRLER	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
Bilgisayar, Büro Malzemeleri ve Telekomünikasyon Cihazları	-	3,1	5,6	38,7	150,7	289,3	469,1	1,542,1	2067	7,172,1	21,568
Kara Ulaşım Araçları	-	2,1	64,4	366,4	632	752,8	801,2	2,408,1	1,402,3	7,605,8	13,329
Deniz Ulaşım Araçları	-	-	2,5	-	0,8	140	128,1	1,268,9	2,686,6	6,570,5	10,224
Hava Ulaşım Araçları	-	-	0,8	96,9	46,8	8,5	75	298,5	607,3	1,261,3	874
Tekstil ve Basım Makinaları	-	1,1	3,4	4,8	44,4	58,5	224	512,3	2,535,7	7,552,6	19,051
Tıbbi Cihazlar	-	0,6	2,2	5,6	42,3	54,2	176,8	267,9	845,9	1,903,2	18,139
Diğer İmalat Makinaları	-	0,9	17,7	52,1	167,6	401,3	1,716,2	4,510,5	5,540,9	28,269,5	62,204
Gayrimenkuller	-	-	-	-	-	-	-	222,9	112,5	331,6	3,667
Şirket Sayısı	2	4	8	12	20	24	38	38	40	47	50
KİRALAMA TUTARI TOPLAMI	-	7,8	96,7	564,5	1,087,7	1,677,6	3,590,5	11,031	15,798	60,667,7	149,055
İşlem Adedi	-	177	279	2384	3300	2195	2989	2671	2734	6002	8,031

Kaynak 1 : T.C. Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı Başlıca Ekonomik Göstergeler. (1990 - 1997, 12 aylık)

Kaynak 2 : T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Banka ve Kambiyo Genel Müdürlüğü, Sigortacılık Genel Müdürlüğü.

Türk Mali Sisteminin Temel Göstergeleri. (Aralık, 1994)